

XIX. ÉVFOLYAM.

7—8. SZÁM.

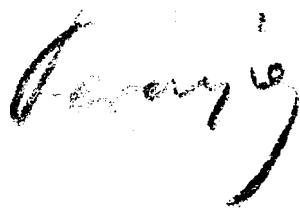
1930

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENKILENCEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1930.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

	Oldal
Kristóf György: Tíz év az erdélyi magyarság irodalmi életéből	235
Szabó Attila: Egy törökkori dalunkról	248
Timár Kálmán: Vendégszereplés iskolai drámával	249
Timár Kálmán: Wohl Stefánia síremléke.. . . .	251
Tolnai Vilmos: Jókai Magyar nábobjához	252
Tolnai Vilmos: Kossuth Berzsenyiről.. . . .	252

BÍRÁLATOK.

Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. — Farkas Gyula: A magyar romantika. — J. Hankiss et G. Juhász: Panorama de la litterature hongroise contemporaine. — Kristóf György: Esztétikai becslésünk a mai közszellem hatása alatt. — Gacsályi Sándor: A szimbolista költészet. — Czeizel János: Kazinczy Ferenc epigrammái. — Málly Ferenc: Arany Toldi Szerelmének olasz forrásai. — Biczó Ferenc: Pálffyné Gulácsy Irén. — Verseskönyvek: Szigethy Lajos, Kunos Ignác, Nyiri Szabolcs, Ősz Iván, Somogyi Imre, Ifj. Dezsényi Béla, Túrmezei László. Böngérfl János, Lelkes Nándor József költeményei. — P. Jánossy Béla: Mister Nemere. — Barna János: A makói Hollósy Kornélia Színház története. — Szegzárdy József: Babits Mihály Iphigenia-fordításának méltatása. — A nagykőrösi Arany János-Társaság évkönyvei. — A debreceni Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja. — A pápai Jókai-kör évkönyve az 1924—29. évekről. — Esterházy Miklós nádor iratai.	253
---	-----

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I. Folyóiratok	268
II. Hírlapok	275

FIGYELŐ.

Elhúnytak. — Új könyvek. — Társasági ügyek. — Inhalt der selbstständig Artikel	221
---	-----

TANULMÁNYOK.

Tíz év az erdélyi magyarság irodalmi életéből.

Írta: KRISTÓF GYÖRGY.

V. A líra.

A szépirodalmi tartalmú könyveknek pontosan egyharmada líra. A lírai versek íróinak száma jól meghaladja a másfél-százatot. E számban is nagy, de a költészet többi műfajában szintén érvényesülő lirizmus egyenes következménye nyugalmát vesztett s szilárd lelki alapot nélkülöző századunknak. Az egyéniség és művészi szabadság nevében különködés, szélső és beteges miszticizmus kapott lábra más irodalmunkban is. Kusza. vázlatos fantáziaképek a műalkotás igényével lépnek föl. E lirizmus eszmékkal ritkán gazdagítja lelkünket s nyelvi-
leg sokszor érthetetlen. Sokan verselnek benső ihlet nélkül, invita Minerva, pusztán kenyérkeresetből. Csak egy kis technikai készség és ügyesség kell s már kész az ú. n. cosmicus, a szabad vers, melynek egyetlen szabálya — a szabálytalanság.

A mennyiségileg gazdag és eleven lírából csak azokat az írókat jellemezzük, akiknek irodalmi értéke már vitán kívül áll, meg van határozva, vagy legalább is úgy a közönség, mint az irodalmi tudat, a kritika szerint máris alkottak értékeset, noha pályájuk talán még emelkedőben, fejlődésben van.

Koránál, de költői érdemeinél fogva is első helyen kell említenünk *Szabolicska Mihályt*. Egyénisége, pályája befejezett, jelentőségét rég megállapította és elismerte a kritika. Fellepte óta új és sokféle irodalmi irány és ízlés vetődött fel, de a közönség osztatlanul és nem lankadó szeretettel veszi körül Szabolicskát, a mai, az élő magyar lírikusok egyik legnagyobb alakját. Szabolicska nem Erdélyben született, hanem Pest megyében, Ókésken 1862-ben; tanulmányait Debrecenben, Genfben és Párizsban végezte. Onnan hazatérve egy ideig egy marosmenti faluban, 1899 óta pedig Temesvárt ref. lelkész. Elválhatatlanul

megszerette Erdélyt s ez is őt. 1891 elején néhány Párizsból hazaküldött költeményével úgy elragadta az akkor élő legkitűnőbb magyar kritikust, Beöthy Zsoltot, hogy ennek spontán és áradózó elismerése huszonnégy óra alatt országszerte ismertté és népszerűvé tette. Későbbi működése méltó folytatása volt a fényes irodalmi fölavatásnak. Tagja valamennyi előkelő irodalmi társaságnak s a Magyar Tudományos Akadémiának is, mely költészetét 1924-ben egyik legnagyobb jutalommal tüntette ki. Költészetének tárgya a szülői ház, a családi élet, a szerelem, a vallásos érzelmek, erkölcsös cselekedetek, a faj- és hazaszereget. Kedves ujdonság költészetében a feleségnek nemes kultusza és dicsőítése, szemben a modern líra perdita-kultuszával. Formailag legtöbb költeménye dal, melyek közül számosat országszerte énekelnek. A nem lírai fajok közül rendkívül művésziek balladaszerű versei (Hír a falunkból, Balla Maris, Levél Hercegovinából), melyekben az eseményt lírai hévvel beszéli el s a tragikum epigrammatikus előpattantásával fejezi be. Általában költészete színekben nem gazdag. Olyan, mint az általa megszeretett és dicsért marosmenti virágos rét: tán nincs rajta sokféle virág, de ami van, utánóztatlanul szép éppen a maga egyszerűsége és kedvessége által. Harmonikus a Szaboleska költői világa, a szeretet teremt belé harmoniát. Az élet, a világ Szaboleskára nézve a szeretet által létezik. A szeretet ad az életnek derült egyensúlyt, holdogságot. Minden lelki árvaságnak, nyomornak, boldogtalanságnak oka a szeretetlenség. Isten is a szeretet gyakorlása szerint becsüli az embereket, mert az igaz vallás a szeretet gyakorlása. Ettől függ az emberiség boldogsága. A királyt is szánja, ha szeretetlenség miatt szenved. Világnézete hamisítatlanul keresztyén. Életfölfogása művészi-sen naiv. Kifejezésmódja rendkívül egyszerű, természetes. magyarosan dallamos. akáresak a magyar népköltészeté és Petőfié. Szaboleska e kettőnek, a népköltészet és Petőfi irányának nem méltatlan követője.

Az idősebb nemzedékből még fel kell említenünk az Aradon élő és működő Dálnoki Nagy Lajost, ki életkorát (sz. 1862) meghazudtoló elevenséggel és töretlen idealizmussal írja lágys és finomhangú költeményeit. E korszakban ötkötetnyit, melyek közül a *Fény és árny*, *Tavaszs-űsz* és *Könnymosoly* címűek a legérdekesebbek. Már címük jelzi tartalmukat és szerzőjük egyéniségét. Ebben az időköriben 1919-ben, de már a szerző

halála után jelent meg az öregségében is modern *Jékey Aladár* utolsó verskötete is (Versek). Az érzelmesen retorikus *Szabó Jenő* alkotókészsége is egy ideig újból friss erőre kapott, öt év alatt három kötetet bocsátott közre (A mélységből, 1920, Sóhajok hídján és Virágok a Golgotáról, 1923).

A fiatalabb nemzedékből Reményik Sándor és Áprily Lajos az a két költő, kiknek műveit úgy a közönség, mint a kritika osztatlan elismerésben részesíti és becsüli.

Reményik Sándor tősgyökeres erdélyi, Kolozsvárt született (1890), ott nevelkedett, él és működik állandóan, a mai napig. Első verskötete — *Fagyöngyök* — 1918-ban jelent meg, ezt követte 1920-ban a *Csak így*, 1921-ben *Vadvizek zúgása*, 1924-ben *A műhelyből*, 1925-ben *Egy eszme indul*, 1926-ban *Atlantisz harangoz* és 1928-ban *Két fény között*. Kiadott egy füzetnyi Rainer M. Rilke-fordítást. Egy ideig szerkesztette a *Pásztortűz* című irodalmi folyóiratot. Reményik ízig-vérig modern költő. A maga egyéni, emberi sorsát melankóliával nézi s a világot, az ember sorsát is komornak látja. De a költészetet, a költő hivatását, nagyobb megilletődéssel, több felelősségérzettel és fenségesebbnek, szentebbnek kevesen fogták fel és gyakorolják. Menekül a mindennapi életből s az erdő, vadvizek zúgása, a magános szikla, a természet körében talált szimbólumokon keresztül a *topos noetosban* szeret időzni. Így látszat szerint az élettelen természet rokonabb neki, mint az ember, mert jobban és melegebben veri vissza lelkének dobbanásait és megértőbb is. Ennyiben Reményik is misztikus. De a *topos noetosból* visszafordul a vergődő ember felé. Hirdeti a jóság, a szépség, az eszmék örökkévalóságát. Csak az költő, aki így cselekszik. Az ilyen költészet öröm, az ilyen költő örömszerző; szükséges, mint a mindennapi kenyér, lehet barna, lehet keserű, de kell. Az eszmények előtt alázattal térdet hajt, a kontár nyegleiségtől királyi önérzettel elfordul. Vallja, hogy költőnek lenni, dalt dalolni látszatra könnyű, de lényegében oly nehéz és határos a lehetetlenséggel, mint utánozni a dalolva ég felé fúródó pacsirtát. Teremtés a művészet; objektive misszió, mely a lelkek magvait hivatva van csirázásra indítani, szubjektive pedig kötelesség a szó kanti értelmében. Ez emelkedett felfogásból csak valódi műalkotások származhatnak: dalok, ódák, elégiák. Reményik formakészsége, képeinek gazdagsága, általában kifejezőképességének művészi volta meglepő. Már 1921-ben *Csak*

így című kötetének méltatásakor princeps poetarum Transylvaniae-nak neveztem őt. Hogy méltán, azt utóbb minden és mindenki igazolta, elfogadta.

Sok tekintetben rokon Reményikkel az *Áprily Lajos* egyénisége és költészete. Áprily is gyökeresen erdélyi. Brassóban született (1887), Kolozsvárt tanult. Előbb Nagyenyeden volt középiskolai tanár, ma Kolozsvárt él és működik. Idáig négy kötete jelent meg: *Falusi elegia* 1928, *Esti párbeszéd* 1923, *Rasmussen hajóján* 1925, Berlin és *Vers vagy te is* 1926. Kitűnően fordít németből (G. Hauptmann) és románból (Eminescu L. Blaga). Szerkeszti a *Helikon* című irodalmi havi közlönyt. Áprily még többször és még szívesebben menekül ki a nyers életből a megértő természetbe, mint Reményik. Menekül és szemérmes, érzékeny lelke gyakran csak a természetben talált rokon szimbólumokon, mint ezeknek reflex kivetődése, bukkan elő. Az igaz, hogy a szimbólumot finoman s oly plaszticitással tudja megjeleníteni, mint kivülről az újabbak közül senki. Lírai leírásai szinte utólról utólrá válnak. *A fejedelemhez* (Bethlen Gáborhoz) című ünnepi ódája fényes bizonyítéka annak, hogy kiváló tud alkotni akkor is, ha nemzete, a történelem lelkét tolmácsolja. Képei, kifejezései, egész gondolatvezetése, érzelmeinek finom csipkeszerű szövődése két forrásból erednek. Egyik a szabad természet, melynek Áprily leghívebb barátaihoz tartozik, másrészt a művészettörténelem, az emberi kultúrának a legmagasabb, arisztokratikus rétege. Nem könnyen hangolódó, nem könnyen alkotó egyéniség, de amit ír, majd mind elsőrangú, művészileg befejezett alkotás. Népszerűsége kisebb, mint a Reményiké, de az elismerésben egyenlők.

A lírát is művelő regényírók és novellisták közül itt is újra föl kell említenem *R. Berde Máriát*. Mint lírikus is az elsők közé tartozik. Költeményeiben mindig van eszme, tartalom. Formaadása könnyed és biztos. (Seherezádé himnusza, 1925.) Az éppen nem csekélyszámú női lírikusok közül még említést érdemel az aradi *Kövér Erzsébet* rokonszenves, nemes egyénisége és különösen a Máramarcs megyében élő *Krüzsélyi Erzsébet*, aki gyermekkorában egyszerre veszítette el hallását teljesen s lett majdnem teljesen vakká. Szorgalmas önképzéssel oly műveltségre tett szert mégis, hogy Keller Helént juttatja eszünkbe. Lírája hangtalan líra, ahogy egyik kötetét jellemzően elnevezte. Témaköre eredeti, a hallástalanok örök

csendje, melynek megható hangon, művészi készséggel, választékos és változatos kifejezője.

Az ú. n. szabad verselésre a mi lírikusaink is könnyen és szívesen vállalkoznak, de vállalkozásukban nem igen van köszönet. A kötetlen forma újszerű furesasága mögött mélyebb tartalom, kárpótlást nyújtó eszmeiség helyett legtöbbször mesterkelt gondolatszegénység s naivsággal határos fontcskodás lap pang. Szabad verselőink között figyelmenreméltóbb egyéniség *Bartalis János* (Hajh rózsafa, 1926). Van érzéke az idilli iránt. Egyszerű érzelmeket, természetes viszonyokat nagy közvetlenséggel tud kifejezni. A pacifista lélek szerető részvételével nézi az emberi bánatot. Az eszmék és érzelmek mélységébe ritkán tud elhatolni. Egyénisége még sokat fejlődhetik. Hasonlóképp figyelmenreméltó egyéniség *Olosz Lajos* (Gladiátorarc, 1923, Égő csolnakon, 1926). Problémákat meglátó s azokkal viaskodó tehetőség. A természet apró jelenségeinek érzékeny szemű megfigyelője. Esti képeiben van szépség. Néha szertelen, néha különcödő felfogásban és kifejezésben egyaránt.

Könnyen hangolódó, könnyen alkotó, de az alkotásban (látszólag ok nélkül, valójában nyomós szubjektív okok miatt) hosszabb interregnumckat tartó egyéniség *Szombati Szabó István*, jelenleg ref. pap Lugoson. Debrecenben született (1888), ugyanott és Aberdeenben (Anglia) végezte tanulmányait. Első kötetében még egészen a népköltészet és a hagyományos költői irány hívének vallotta magát, kijelentve, hogy neki a modern nagyzó költészet nem kell, az öneszükbe örült idegen nagyoktól nem fog tanulni. *Szomorú füzek alján* című második kötete (1909) mégis visszavonhatatlannul eljegyezte Szabót annak az ú. n. progresszív költői iránynak, melyeknek Ady Endre volt harcoss vezére. További kötetei: *Halál parkja* (1915), *Életem* (1922), *Lavinák éneke* (1924). *Régi japán költőkből* címen egy kötet műfordítást is adott. Sz. Szabó Írája tárgyban és hangban változatos. A keserű pesszimizmus sötét borújától kezdve az enyelgő tréfán át, el egészen a népies humorig a léleknek sokféle hangulata fordul elő költeményeiben. Gyakori témája a halál, a vallásos érzés, az istenség eszméje, aztán a vágyódó, forró érzéki szerelem s általában az emberi indulatok, az öröm és bánat fölbuggyanása a minden napi életfolytatásban. Bármilyen témához nyúl s bármilyen hangulat uralkodik rajta: hasonlatai, képei pazar bőséggel, színes elevenséggel omlanak

elő. Ez a színes, hasonlatokkal, metafórákkal ékes nyelv Sz. Szabónak egyik főerénye. Azonban sokszor tovább halmozza a képeket és hasonlatokat, mint amennyire szükség van tartalmi, szerkezeti célból. Egy-egy költeménye mintha csak a halomba hordott hasonlatok, rímek kedvéért íródott volna. Mikor azonban kellő műgonddal ír s a felvett témát fegyelmезetten aknázza ki, elsőrangút alkot. A *Hóekék dala*, *Isten* s még néhány költeménye líránknak ragyogó gyöngyszeme. Erős tehetség, hivatott költő. Sajnos, hogy olykor modorosságba téved.

Tompa László komoly egyénisége is nemes értéke líránknak. Tompa egészen erdélyi ember. Udvarhelyt született (1883), ott is nevelkedett s jogi tanulmányok végzése után oda tért vissza, hivatalt vállalván a vármegyénél. 1919 óta családjának, kis gazdaságának és a költészetnek él. Szerkeszt egy vidéki hetilapot. Idáig két kötete jelent meg: *Erdély hegyei között*, 1921 és *Éjszaki szél*, 1923. Fordított Sturm lírai költeményeiből. Nem könnyen hangolódó, nem termékeny egyéniség. Egyik karakterisztikonja valami kemény, férfias, sokszor elszánt, ritkán felriadó dac; másik vonása meg valami fauyarul mosolygó, iróniába, sőt szarkazmusba is átesapó fölényesség. A természet is. de leggyakrabban a társadalom hálójában küzdő és vergődő ember ihleti meg. A reális élethez kapcsolja álomszerű elgondolásait. Kifejezése, formaadása legtöbbször plasztikus, telve tartalommal és erővel; olykor azonban hideg és fakó. Komoly, borongó, sőt szomorú költészete tipikus kifejezője a mai erdélyi magyar léleknek.

Serestély Béla és *Walter Gyula* is legtöbbször melankólikus húrokat pengetnek, akár a maguk, akár a nemzeti közönség sorsáról dalolnak. Serestély áradzóbb, bőbeszédűbb és líraibb egyéniség. Walterben több a gondolati reflektálás, a legikai hév. Mindketten retorikára hajlandók. A lírai közvetlenség, a lélek ösztönös mezdulata retorikus pathetikájuk következtében szétfoszlik, elfonnyad.

Főképen a vallásos lírát művelik Földes Zoltán, Magyar Bálint, Pakocs Károly, Szalay Mátyás és Zsögön Zoltán. Közülök csak *Pakocs Károly* határozottabb költői egyéniség. *Pakocs K.* (sz. 1892, Nagyváradban, r. kath. pap, szatmári püspöki titkár) adott ki egy novelláskötetet (*Lélekország*, 1927, Szatmár) és két lírai kötetet (*Forró szavak*, 1924, Hazafelé, 1926, Szat-

már). Az életet, az emberi sorsot a vallás szemüvegén keresztül látja, Isten lelkét figyeli az emberi arcon. Előnye, hogy morálizálás és erkölcsprédikáció nélkül, intuitív közvetlenséggel mutatja meg a keresztyén hitben rejlő boldog életörömöt, a hitelenségből fakadó lelki sívárságot és nyomort. Minden mondatában feszül a meleg pátosz és a hajszolt hév. Ez előadását gyakran izgatottá, szakadozottá, fárasztóvá teszi.

Az erdélyi líra orchesterében rokonszenves hangot adnak még *Finta Gerő* és *Finta Zoltán*, *Farcádi Sándor*, *Jakab Géza*, *Maksay Albert* és sokan mások. Mindnyájan a legfiatalabb nemzedék tagjai. Eddig megjelent munkásságuk komoly egyéniségről, nemes felfogásról tanuskodik. Így biztató ígéret, hogyha nem fogják hajszolni a pillanatnyi sikert, hanem elmélyednek hivatásuk, a költészet titkainak szentélyébe, idővel csakugyan fognak értékeset, valóban művészt is alkotni.

Az itt említettek után, a Horatius Cocles szavaival élve, longus est ordo idem petentium. Említém, hogy a lírikusoknak egész bátor tömege tör az Olympusra. Bátorságukon kívül más fegyverük nem is igen van: fiatalok, felfogásuk zavaros, világszemléletük hiányos, a költészet nagyszerű hivatásáról alig sejteneek valamit, tanulni nem szeretnek, de annál önérzetesebben hirdetik magukról, hogy költők. A divatcs frázist nagy eszmének gondolják s úgy emlegetik. Erőlködéseikben semmi szépség, semmi gyönyörűség. Nem magyar anyanyelvűek számára nevüket is felemlíteni felesleges. Más nemzetek irodalmából sohasem az írók és művek tömege, de mindig csak a legkiválóbb egyes *művek* és egyes *írók* iránt érdeklődünk. Nem kis aggodalommal gondolok arra, hogy máris igen sokat s nem csupán a négy-öt legkiválóbb lírikusunkat soroltam föl. Bizonyos azonban, hogy a többiek, a nem említettek költészetéből ránk se hárul semmi haszon. Hozzátartoznak ahhoz a ballaszthoz, melyet minden irodalom minden időben hordozni kénytelen.

VI. A dráma.

Nagyon hamar végezhetünk a drámával. Itt nemesak a statisztikai adatok zsugorodnak össze csekély tíz százalékra, hanem maguknak a műveknek értékesége is csekély. Drámánk határozottan alatta áll valódi értéket is felmutatni tudó epikai és lírai költészetünknek. Próbálkozó akadt és akad e téren is

elég, de biztató jelenség, irodalmilag is értékes mozzanat kevés. Ennek megvan a maga számos külső és belső oka. A romániai magyar színház jellege megváltozott, színvonala süllyedt, mert a társadalmi együtt ez is leszegényedett, alig tud megélni, csak tengődik. A legszebb és száz évnél régibb művészi hagyományairól híres kolozsvári magyar színpad is kénytelen a magasabb művészi igények nagyon is mérsékelt kielégítése mellett az üres élvezeteket hajszoló izlésnek engedni. S ha a kolozsvári színház művészi hagyományai ennyire elsorvadtak, a többi, összesen nyolc társulaté még inkább eltűnt, megsemmisült. A válságos helyzetbe jutott színészet megtartásában és megmentésében Janovics Jenő szívóssága nagy erőnek bizonyult. Bámulatos rugékonysággal figyel minden igényre, ezek között az irodalmi, a művészi hivatásra is. S bizony ritkán múlik rajta, hogy a várakozást kielégíteni nem tudja.

Az eddig színre került vagy nyomtatásban megjelent drámai alkotások között feltétlen kimagasló irodalmi érték nincs. Költőiségük, színpadi technikájuk a napi érdeklődés színvonalán felülemelkedni nem engedi. Am a hivatott, az igazi tehetség itt is, még a fogyatkozások között is megmutatja magát.

A színre került komolytárgyú drámák között irodalmi értékre nézve első helyen áll a lírikus és epikus *R. Berde Máriának* már említett *Függőkert* című egyfelvonásos verses darabja. Romantikus keretben és romantikus felfogással az égő, olthatatlan szerelem küzdelmét, jogosultságát és diadalát szimbolizálja poétikusan és finoman.

Gulácsy Irén, aki három darabot is írt (Kincs, 1923. Nagyvárad, Kobra, 1923 és Valuta, 1925), a drámában is súlyos egyéniségnek bizonyult. Kár, hogy az anyagot nem tudja egyvonalúvá egyszerűsíteni és összetömöríteni. De *Valuta* című népdramája, mely a pénzzel spekuláló magyar paraszt jellemét és sorsát vetíti elénkbe, így is tisztességes sikert aratott úgy a kolozsvári, mint a váradai színpadon.

Gyallay Domokos rövid, nem nagyigényű darabjai szerencsésen egyesítik a költőiséget és a legnemesebb értelemben vett nevelői célt. Száz és száz magyar falu műkedvelő népe játsza és élvezi technikailag is szabatosan felépített, hatásos, költőiséget sohasem nélkülöző, olykor humortól derűs darabjait. Kéziratban is több drámája hever.

Nikodemusz Károly jelenleg brassói ág. ev. főesperes (sz.

1887, Hajdúszoboszlón) bibliai tárgyú, ötfelvonásos verses drámája. *Júdás Iskariót*, tízévi drámairodalmunknak legnagyobb-szabású koncepciója. A hagyományos bibliai felfogástól teljesen és merészen eltérve, Júdást nem önző, aljas, pénzsóvár árulónak tünteti föl, hanem a rabság alatt nyögő zsidó nép szabadsághősének, mártírjának. Drámájának ezt a merész eszméjét úgy tudja érvényesíteni, hogy nincs, nem marad ellentét közte és a bibliában elmondott történet *szeleme* között. Júdás a Nikodemusz felfogása és drámája szerint nem egyszerű tanítvány, hanem királyi sarj, egykor uralkodó zsidó dinasztiából származik. Családi hagyományánál fogva jobban látja a zsidó nép politikai züllését, keserves rabságát, mint más mindenki. Látja Jézus személyiségének fascináló hatását a tömegre, amely Jézusban máris szabadító királyt hisz és vár. Ezért lesz ő maga Jézusnak leghívebb, fanatikus tanítványává. Azt hiszi és reményli ugyanis, hogy Jézus az, aki nemzetének a politikai szabadságot vissza tudja szerezni. Amde Jézus az ő felfogása szerint nem fejt ki elég erélyt, passzív természet, minden megaláztatást eltűr. Júdás tehát mindenáron cselekvésre, a rómaiak zsarnoki uralma ellen való határozott és nyílt föllépésre akarja kényszeríteni Jézust. Mert másképp nem megy, elárulja, abban a biztos meggyőződésben, hogy annak hatása következtében úgy Jézus, mint a nép mégis csak kardot fognak a nemzeti szabadságért. Nem úgy történik. A csalódott Júdás elkeseredésében elpusztítja önmagát.

A tragédia koncepciója tagadhatatlanul eredeti. A szerző kiváló költői érzéssel s nem közönséges fantáziával teremt tragikumot s avatja az aljasnak, pénzsóvárnak tartott Júdást tragikus nemzeti hőssé. A tragédia a színpadon is tisztességes sikert aratott. A teljes hatást csökkenti az, hogy a szerző a színi, a technikai hatás eszközeire nem fordított elég gondot.

A novellista *Sebesi Samu* már említett drámája, *Beddi földje*, az az eredeti magyar dráma, mely a lefolyt decennium alatt a legkedvezőbb fogadtatásban részesült. Témája egészen modern. Egy gazdag székely paraszt birtokának azt a részét is ki akarják sajátítani az agrárreform rendjén, hová ősei temetkeztek s hol maga is nyugodni akar. A kisajátítást éppen az sürgeti, követeli a maga számára, kinek lányába szerelmes a tulajdonos gazdag paraszt fia. Ebből származik a drámai küzdelem a két paraszt között, akik gyűlölettel néznek egymásra

s akik a fiatalok viszonyát is ellenzik — egészen a kitagadásig. A csomót mégis a szerelem diadala oldja meg. Az ifjabb, a szerelmes Beddi, aki már iskolát járt s magasabb lelki műveltséggel bír, kitart a szív joga mellett. S kitartásával nemcsak a szeretett lány kezét nyeri el, hanem a kisajátított Beddi földje is visszakerül, megmarad a Beddi-esalád tulajdonában. A dráma meséje érdekfeszítő. Van ugyan benne egy-két idejétmúlta naivság, de egészben véve úgy felépítése, mint kidolgozása sikerült s a mai falu népét, küzdelmeit, összeütközéseit hűen jellemzi.

Az ugyancsak novellista és regényíró *Tabéry Géza* szerepelt a színpadon is. Eddig három darabja került bemutatásra. Érzik rajtuk, hogy tehetséges toll írta a darabokat. Közülük a *Kolozsvári Bál* nagy külső sikert aratott. Budapesten is előadták, nemcsak Kolozsvárt és Váradon. Az egyfelvonásos mű tulajdonképpen egy irodalom-, illetőleg színészettörténelmi kép, mely rávilágít a kolozsvári nemzeti színház létesítéséért lelkesedő írók és főrangú társadalom lelkivilágára.

A többi színre került darabok írói Agyagási Károly, Bárd Oszkár. Jávor József, Molter Károly, Moldován Gergely és mások, a színre nem került, de nyomtatásban megjelentek pedig Bárd Oszkár, Bonyhay Ádám, Gyalui Jenő, P. Jánossy Béla, Lengyel Béla, Molter Károly stb. Irodalmi értéket csak az utóbbi, a színre nem került darabokban kereshetünk.

Bonyhay Ádám *Régi erdélyi hangok* című háromfelvonásos drámája olvasmánynak kellemes, de elhibázott alkotás. Figyelmet érdemel P. Jánossy Béla két műve: Halhatatlan halál és Petőfi. Abban Domicianus császár korát eleveníti meg, ebben a végzet útján a megdicsőülés felé közeledő Petőfiről fest színes képeket. Mindkettő érdekes, felemelő hatású olvasmány. Molter Károly történelmi levegőjű vígjátéka, Özvegyország (1926, Marosvásárhely), a maga nemében egyetlen figyelemreméltó alkotás. Íróját olyan tehetségnek mutatja, akitől az erdélyi magyar színpadnak van mit várnia.

E néhány mondattal ki is merítettük mindazt, amit dráma-irodalmunkról felemlíteni érdemes. Sajnos, örvendettest keveset, szomorút, lehangolót annál többet lehetne és kellene mondani. A szomorú helyzet okát érintettem. S ez a közönség anyagi elszegényedése és az, hogy a színpadtól csupán pillanatnyi szórakozást vár, jobban szereti a könnyűt s középszerűt, mint az irodalmilag súlyos értéket. Elég még annyit megjegyezni, hogy

biztató jelenségek, bár számuk elenyészően csekély, itt sem hiányoznak. Ezek közé tartozik legjobb íróinknak komoly törekvése s a közönség állandó vágya aziránt, hogy az erdélyi színház és dráma is méltó legyen évszázados hagyományához.

VII. Magyar-román irodalmi kapcsolatok.

Még egy olyan vázlatos képből, mint amilyent az előbbiekben megrajzolni megkíséréltem, sem hiányozhatik a román-magyar kapcsolatok fölemlítése.

Ezen a téren a közhatalomváltozás következtében kiérlelődött az irodalmi kapcsolatok, az élénkebb és kölesönös érintkezések szükségességének a tudata és készsége. Ami e téren 1919 előtt történt, nem annyira a közélet cselekedete volt, mint egyesek személyes buzgóságából fakadt, mint Ács Károly, Kacziány Géza és Révai Károly műfordításai a román népköltészetből s Cosbuc, Eminescu, Goga O. és mások költeményeiből. Az impériumnváltozás óta általánosnak mondható a romániai magyarságnak az a vágya, hogy meg akarja ismerni rendszeresen a román irodalom történetét s annak jelesebb alkotásait. A pszichológiai készségben hiány nincs. Vannak is lelkes és rokonelelkű műfordítóink. Azonban anyagi okok miatt tényleg nem történt annyi, mint amennyire meg volna a készség és tényleges szükség is. Itt nem elég a jóakarát. A hivatott tényezők és szervek anyagi támogatására van szükség. Mert szívesen és örömmel olvassuk a napilapokban és irodalmi folyóiratokban megjelent egyes műfordításokat a román költészetből és az ugyanott megjelent irodalomtörténeti és kritikai ismertetéseket, jellemzéseket és tanulmányokat. Csakhogy ezek mellett és elsősorban önálló művekre, külön kötetekre van szükség, amelyek mindig kéznél vannak és összefüggő képet nyújtanak.

Ilyen hasznos és szükséges mű dr. *Bitay Arpádtól*: A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése, 1922, Gyulafehérvár. A kritika, még pedig úgy a magyar, mint a román és a közönség is e művet elismeréssel fogadta. Megismertet e mű a román irodalom egészének történeti fejlődésével a legrégibb időktől máig. Felosztása, tárgyalása, értékelései helytálló, felvilágosító és tanulságosak. Talán sok benne az aprólékos adat, de a magyar és világirodalmi kapcsolatokra, párhuzamokra történő utalás állandóan lebilincseli az olvasó érdeklődését. Rokonter-

mészetű könyv még csak egy jelent meg, *Szöcs Géza: Eminescu és Petőfi* című tanulmánya (Gyergyószentmiklós, 1923), mely a két költő életének és költészetének rokon mozzanatait állítja vázlatos párhuzamba.

A kötetben is megjelent műfordítások mind antológiák. Ilyen négy van: 1. Keresztury-Oltean Sándoré, mely 17 román költő 55 versének magyar fordítását tartalmazza. (Megjelent Nagyváradon, 1922.) 2. Fekete Tivadar: Szerelmes kert, modern román költők antológiája (Arad, 1924), összesen 34 modern román költő 76 versét tolmácsolja. 3. Kiss Piroska: Átültetett virágok (Kolozsvár, 1925), 7 költő 32 verse és 4. az Erdélyi Irodalmi Társaság kiadásában 1928-ban Lepadatu A. szépművészeti miniszter adományából megjelent *Műfordítások román költőkből*. Ez a gyűjtemény felöleli úgy a népköltészetet, mint a műköltészet egész területét a legújabb nemzedékig. 27 költőtől 72 verset ad. Az antológiát a legnagyobb elismerés fogadta. Fogatkozásai kivétel nélkül a szűkreszabott terjedelemből következnek. Adja a legszebb román lírai alkotásokat olyan kitűnő műfordításban, mint amilyen az Áprilyé, Berdeé és Pálfi Mártoné.

Szépirodalmi és napilapjaink hasábjain gyakran olvasunk egy-egy román novellafordítást. De önálló novelláskötet nem jelent meg. Regény még kevésbé. Ez a negatívum leginkább rávilágít a tennivalók sürgősségére.

Viszonylag legkielégítőbb az eredmény a drámák körül. A kolozsvári magyar színház s nyomában a többi magyar színház is szívesen adja elő Blaga Lucián (*Zamolxe*, fordította Bárd Oszkár), Caragiale (*O serisoară pierdută — Elveszett levél*, ford. Kádár Imre), Eftimiu Viktor (*Prometheus*, ford. Kádár Imre), Jorga Miklós (*Apáról-fiúra*, ford. Bitay Árpád), Minulescu János (*Szerelmes próbababa*, ford. Kádár Imre), Riuletz Constantin (*A heregnő fürdője, Vergődő szívek*), Sorbul Mihály (*Patime rcsă — Vörös szenvedély*, ford. Janovics Jenő), Valjean L. (*Paianjenul — A pók*, ford. Kádár Imre), továbbá Hert A., Saulescu és mások drámai alkotásait.

A tíz év alatt magyar színpadon előadott, magyarra lefordított román színdarabok száma megközelíti a harmincat. Átlag minden évre két-három darab esett. Ami a fordított művek hatását illeti, a közönség mindeniket érdeklődéssel és méltány-

lattal fogadta. Legnagyobb hatást Caragiale klasszikus értékű Elveszett levél-je, Blaga, Eftimiu és Jorga darabjai váltották ki.

Hogy a magyar irodalomból a lefolyt tíz év alatt mely művek fordítottak le románra, annak az ismertetése nem tartozik e dolgozat keretébe. Általában ismételnünk kell, hogy a kölesönös pszichológiai készség az irodalmi kapcsolatok élénkebbé tételére s ezáltal a legnemesebb kulturális együttműködésre megvan. El kell következnie a programmszerű megszervezésnek és az anyagilag is támogatott eredményes végrehajtásnak. Ez az okos irodalompolitika dolga. Ehhez maguk az írók azzal járulhatnak hozzá, hogyha témakörükből nem zárják ki a másik nemzet fiait, azoknak költői rajzát.

VIII. Irodalom.

I. Könyvészeti művek: 1. *György Lajos*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919—24. Kolozsvár, 1925. A hat első év részletes és összeítő statisztikája. Megjelent németül is: Die ungarische Literatur in Siebenbürgen. Brassó, 1925. — 2. *György Lajos*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1925-ben. Kolozsvár, 1926. — 3—5. *Ferenczi Miklós*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1926, 1927 és 1928-ban. Kolozsvár, 1927—29. — E bibliográfiai munkák először mind az *Erdélyi Irodalmi Szemle* megfelelő évfolyamaiban jelentek meg s azután külön is.

II. Elvi szempontokat tárgyaló művek: 1. *Kristóf György*: Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője. Kolozsvár, 1924. (A kötet első és két utolsó tanulmánya.) — 2. *Kristóf György*: Esztétikai becslésünk a mai közszellem hatása alatt. U. o. 1928. (Minerva-könyvtár.) — 3. *Kuncz Aladár*: Tíz év. Helikon. 1928. 2—5. l.

III. Elvi, de egyúttal elemző kritikai művek: 1. *György Lajos*: Az erdélyi magyarság szellemi élete. Budapest, 1926. Irod.-tört. füzetek 12. sz. (Az első hét év összefoglaló kritikai ismertetése.) Megjelent francia nyelven is a *Revue des Etudes Finno-ougriennes* 1928. évf.-ban s külön is. — 2. *György Lajos* szerkesztésében: Pásztortűz-almanach. Kolozsvár, 1923. (A 187. l. végig.) 3. *Kristóf György*: Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője c. fentemlített kötetének 19. és 20. sz. tanulmánya: Novella- és regényirodalmunk, A magyar líra főképviseelői Romániában. — 4. Egyes művek kritikai ismertetése a Pásztortűz, Erdélyi Irodalmi Szemle, újabban a Helikon c. folyóiratok megfelelő évfolyamaiban.

IV. Magyar-román irodalmi kapcsolatokra: 1. *Bitay Árpád*: Magyar-román művelődési kapcsolatok 1919—1924. Pásztortűz-almanach 250—53. l. — 2. A Műfordítások román költőkből (Kolozsvár, 1928) c. gyűjtemény. Bevezetése *Kristóf György*től. — 3. *Kristóf György*: Román irodalom — magyar nyelven. Magyar kisebbség. 1926. évf. Megjelent románul is: Glasul Minoritatilor. 1926. évf.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Egy törökkori dalunkról.

Az Irodalomtörténet I. (1912) évfolyamának 62. lapján Galamb Sándor, a II. (1913) évfolyamának 98—100. lapján Kálmány Lajos szolt a hihetőleg XVII. sz.-i s Thaly által a Horváth Adám-féle gyűjteményből közölt (Vit. én. II : 334.) „*Amott kerekedik egy fekete felhő*“ kezdetű dalunk eredetéről. Amit Galamb S. a Horváth-gyűjtemény 3. és 4. vszáról (v. ö. Vit. én. i. h.) mond, hogy t. i. az Horváth saját szerzeménye, részemről is kétségtelenül bizonyítottnak tartom már csak azért is, mivel — mint Galamb állítja s ez állításnak utána járva, Kálmány is elismeri — a Horváth A. gyűjteményében e versszak elé tett jel is azt mutatja, hogy az írónak nem volt szándékában népi eredetűnek tartani a lejegyzett dal 3—4. versszakát. Kálmány ezzel szemben tévesnek tartja a Horváth A. sajátkezű (!) jelzését s így természetesen a Galamb állítását is.

Pedig a dalnak minden későbből ismeretes változata azt mutatja, hogy itt — a 3—4. versszak esetében — valóban a Horváth A. szerzeményéről van szó. Hacsak a Kálmány által kiadott gyűjtemények változatait nézzük (Szeged népe, III : 17 [23], u. o. 18., u. o. 221 [3]), meg az Erdélyiét (II : 134), láthatjuk, hogy e változatokban egyáltalában nem szerepel a Horváth-féle, illetőleg a Thaly által is közölt 3—4. versszak, melynek népi eredetéért Kálmány harcol. Az a változat pedig, amelyet ő a Kriza gyűjteményéből (Magy. Népk. Gyűjt. III : 33—34) idéz, világosan egy több dalból összeénekelte dal, melynek kötőanyaga nagyon lazán tartja össze a széthulló dal-darabokat. Egyébként is alig bizonyítja azt, amit Kálmány bizonyítani akar.

Eredetére nézve Galamb, Thaly után indulva, *kuruckorinak* tartotta dalunkat. És ez a Horváth—Thaly-féle változat esetében — persze a Horváth hozzáírását (a 3—4. versszakot) leszámítva — lehetséges is. Valószínű azonban, hogy még ez előtti időre nyúlik vissza a dal keletkezési kora. Legalább is bizonyos nyomok azt mutatják.

Ha ugyanis megnézzük a Thaly-gyűjteményben más helyt (i. m. I : 157) közölt „*Tatár rabságban levő erdélyiek dala*“ (1657) c. ének 3. versszakát, úgy találjuk, hogy e versszak változata szerepel a Thaly—Horváth féle töredékes (?) éneknek a Kálmányi gyűjteményében található teljesebb változataiban; tehát e dalunkat legalább is e korból származónak kell vennünk. Egy újabb közleményben (Magyar Dalos Naptár, szerk.: Tárca Bertalan, 1930. Függ. XIV. l.) Kemény Anna bárónő szóbeli közlése után Tárca Bertalan, a Romániai Magyar Dalos Szövetség főtitkára, e dalnak ilyen változatát közli:

Madárkám, madárkám,
Vidd el leveletem;
Se közel, se mesze,
Csak harminc mérföldre.

Ha kérdik hogy vagyok,
Mond, hogy rabul vagyok,
Tatár tömlőciben
Térdig vasban vagyok.*

Bár a madártól való izenés motívuma eléggé elterjedt költészetünkben, különösen népköltészetünkben, mégis kétségtelenül meg kell látnunk a kapcsolatot a Thaly—Horváth-féle dal, a Kálmány-gyűjteményben található változatok s ez utóbb közlött között.

Már pedig a Thaly-féle változat és, mint a fenti töredékesnek tetsző énekből láthatjuk, a Kemény-család családi hagyománya azt mutatja, hogy a kérdéses dal legalább részben — és pedig éppen a Horváth-gyűjteményben nem szereplő részében — már a XVII. század közepén ismeretes volt. E dal változatának tarthatjuk a Horváth-féle dalt éppen úgy, mint a fennebb már többször említett változatokat.

Hogy aztán mikor kapta dalunk azt a kerek, kristályszerű alakot, mint amilyenben a Kálmány gyűjteményeiből s az újabb közlésekből ismerjük: nem tudni. Mindenesetre gyanakszom, hogy a dal-szöveget a kuruckor formakészebb ideje alakította s csiszolta ilyen művészivé. Ebben az esetben tehát itt is a Thaly nyomán induló Galambnak volna igaza. *Szabó Attila.*

Vendégszereplés iskolai drámával.

Semmi új sincs a nap alatt, tartja a bibliai szállóige. Az iskolai tanulmányi kirándulás a Ratio educationis előtti régi iskola korában sem volt ismeretlen fogalom, ha mindjárt nem is állították oly rendszeresen az oktatás szolgálatába, mint ma. Sőt még a cserkésztaborozás némi előzőjére is ráakadunk. Van rá több adatunk, hogy tanulmányi kirándulással kapcsolatosan színielőadást is rendeztek a vendéglátó városban.

A nagyszombati jezsuita gimnázium 1657-ben Trencsénbe vitte növendékeit tanulmányi kirándulásra. A nagyszombati diákok a trencsényi gimnázium színháztermében Xavéri Szent Ferencről szóló latin iskolai drámát játszottak. A darab címe: *Zelus Xaverianus*. (Vlahovics Imre: A trencsényi kir. kath. főgymnasium története. Trencsén, 1895. 54. l.¹)

A trencsényi jezsuita gimnázium ugyancsak 1657-ben Trencsénteplicre rándult ki s a fürdőben színielőadást is tartottak. A darab címét nem jelzi az évkönyv. Trencsén városában 1657-ben az úrnapi misztériumon kívül két bibliai tárgyú drámát is adott elő az ifjúság. *Absolon* című magyar drámát és Dániel prófétáról szóló latin drámát. Utóbbinak hosszú címe: *De Daniele*

* Az ének címeként ez áll: *Kemény János siralma a krími fogságban* 1657-ből. V. ö. az éneket még a *Kriza* által (Magy. Népk. Gyűjt. III: 33—34.) közlött változattal.

¹ A nagyszombati milléniumi Értesítő abból az időből nem említ színdarabot.

in lacu leonum per Habacuc referto. Valószínűleg a két bibliai darab közül játszották el az egyiket a tepliei fürdőben is. (I. m.)

Nagy port vert fel a csíksomlyói ferences gimnáziumnak kolozsvári vendégszereplése. A csíksomlyói ifjúság 1726-ban Kolozsvárra ment tanulmányi kirándulásra. P. Balázs Agoston a retorika tanára, saját darabját adatta elő növendékeivel a jezsuita kollégium színpadán. Antalffy János erdélyi püspök, gróf Kornis Zsigmond Erdély kormányzója, s más előkelőségek nézték végig a darabot. Ámde ez a vendégszereplés sok kellemetlenséget okozott a szegény csíksomlyói ferences tanároknak, mert a jezsuiták belekötöttek a darabba. Őket nem elégítette ki az előadás.

Az erdélyi jezsuiták és ferencesek között ellentét lappangott. A jezsuiták, akik rendi tanárképzőn külön előkészültek a tanári pályára, bizonyos fokban lenézték a ferencrendieket, akiket különösebb előkészület nélkül alkalmaztak a tanári katedrán. A ferencrendieknek a jezsuiták Ratio studium-ához fogható tantervük sem volt 1735-ig. Az évek óta lappangó antagónizmus most nyíltan kilobbant. A kolozsvári jezsuiták P. Balázst színdarabja miatt bevádolták az erdélyi katolikus Státusnál és egyúttal a ferencrendiek készült ségét és tanításmódját is kifogásolták. A gyűlésen jelenlevő Csíkszéki Bors Mihály, a ferencrendiek kurátora, nyomban visszautasította a vádat s megvédte a ferencrendiek tekintélyét. A Státus 1726 december 14-én írásban is nagy elismerését fejezte ki a ferencrendiek működése fölött. A jezsuiták nem hagyták annyiban a dolgot s néhány év múlva a római hitterjesztési gyülekezethez fordultak újabb panasszal. Hosszas vizsgálat indult meg, végül a hitterjesztési gyülekezet is elismeréssel adózott a csíksomlyói intézetnek.

A meghurcoltatásnak az lett egyik erkölcsi elégtétele, hogy Csík, Gyergyó és Kászon székek katolikusai még nagyobb szeretettel karolták fel a somlyói iskolát. (Boros Fortunát: Az erdélyi ferencrendiek. Kolozsvár, 1927. 134. és 246. l.— Bándi Vazul: A csíksomlyói róm. kath. főgymnasium története. Csíkszereda, 1896. 10. és 275. l.)

Ime, mekkora kavarodás támadt a csíksomlyói ifjúság kolozsvári vendégszereplése körül! Emlékezetes maradt ez az intézet történetében.

Színelőadással egybekötött közeli vagy helyi kirándulásra még több példát is lehetne felhozni. Legérdekesebb a szombathelyi adat. A szombathelyi gimnázium ifjúsága 1791-ben május végén majális rendezett a várostól negyedóránnyira fekvő erdőben; egyik része pedig három napig (kedd délelőttől csütörtök délutánig) táborozott ott. Első napon zöld ágakból készült játszószínen előadták Sonnenfels *Aldozat* (Das Opfer) c. pásztorjátékát megfelelő átdolgozásban. A nagy közönség előtt játszott darabot juhásztánc fejezte be. A harmadik és a hatodik osztály három teljes napig maradt kint az erdőben. Magyar és lengyel táncok előadásával s mulatságos testgyakorlással telt az idejük. (Hadi Történetek. IV. 235. l.) A hagyományos majális mindmáig megtartja a szombathelyi gimnázium.

A kalocsai tanítóképző-intézet 1929 május 20-án mohács-siklósi háromnapos tanulmányi kirándulásának keretében labdarúgómérkőzést és hangversenyt rendezett Mohácson. Az intézet önképzőköre és cserkészcsapata az utóbbi öt iskolai év alatt a Kalocsa környékén fekvő községekben (Bátya, Fajsz, Géderlak, Kiskőrös, Miske, Öregcsertő) többször rendezett hazafias

ünnepséget, hangversenyt vagy madarak és fák napját. Elgondoltam, hogy vendégszerepléseinkkel valamelyest a régi iskola nyomdokain járunk, csak a keret változott s a tartalom is módosult. Ma az irredenta tüzének ápolása a szent kötelességünk.

Timár Kálmán.

Wohl Stefánia síremléke.

1889 okt. 14-én halt meg Budapesten Wohl Stefánia író, a szintén költői tehetséggel megáldott Wohl Janka testvérluga. A két költői lélek fontos szerepet vitt fővárosunk társaséletében. Szalonjukban Magyarország s a külföld legnagyobb jelességei fordultak meg. Ehhez az előkelő társasághoz tartozott a nagynevű Haynald Lajos kalocsai bíboros érsek is. (Székely Károly: Kisebb tanulmányok. Bpest, 1897., 45. l.)

Wohl Stefánia halála után tisztelői, a Wohl-nővérek körül csoportosuló társaság tagjai, elhatározták, hogy méltó síremléket állítanak a neves írónőnek. Jankovich Béláné vette kezébe az ügyet s 1889 nov 10 én Haynald érseket is fölkereste a következő levéllel:

Mélyen tisztelt Bőbornok Ur,
Kegyelmes Uram!

Rövid idő előtt elhunyt Wohl Stephanie több tisztelője elhatározta, hogy a dicsőültnek sírjára kizárólag csak ismerősei adományaiból méltó emlékfelállítását eszközöli. Alól írott lizatván meg az aláírások gyűjtésével — tudva azt, hogy Em'ntiád is kegyes volt őt magas pártfogására méltatni — tisztelettel felkérem, méltóztassék a mellékelt íven bejegyezni, mily összeggel szíveskedik a kegyelet ezen vállalatához járulni. Legmélyebb tiszteletem kifejezése mellett Eminenciádnak alázatos híve

Jankovich Béláné.

10/11.

Czím: Hont megye
u. p. Szakállas — Tésán.

A Haynaldhoz intézett levelet a kalocsai főszékesegyházi könyvtár őrzi. Haynald akkori titkára, dr. Valihora Ágoston, rávezette a levélre az elintézés módját. Ime az iktatás:

érk. 1889. nov. 12.

3060.

Beneficentia.

Wohl Stephanie magyar író síremlékére ötven forint utalványoztatik az uradalmi pénztárból.

1889. nov. 14.
exped. Valihora.

A lap alján ott van magának Haynaldnak szokásos kézjegye is.

A minden szépért és jóért lelkesedő Haynald érsek eszerint ötven forinttal járult hozzá a síremlék költségéhez. Ugyanekkorá összeget adott annak idején Egressy Gábor meg Toldy Ferenc emléksobrára is. Így adózott a tudós érsek Wohl Stefánia emlékének.

Timár Kálmán.

Jókai Magyar nábobjához.

A cigány s a sült eger. — Jókai regényében, a Magyar Nábobban, az első fejezetnek, a „Törökszakad“ csárdabeli mulatozásnak egyik legmulatságosabb jelene, mikor Vidra cigány látszólag elnyeli a sült egeret s egyik kezével torkához kap, míg a másikat a hőstett fejében ígért száz forintért nyújtja: „Micsoda száz forintot? — kérde a tréfás úr (t. i. Kárpáthy Jancsi), — hát mondtam én, hogy adok száz forintot? nemhogy megköszönnéd, hogy ilyen ritka sültet kaptál, amit még a nagyapád sem evett, hanem még fizessek is érte?“ — Jókai itt egy multszázadbeli adomát sző elbeszélésébe, melyet a Pesti Hírlap, 1841 dec. 29-i számában, a 871. lapon is megtalálunk: „*Biharból...* bizonyos földesúr bizonyos szegény embernek 5 frtot ígért egy sült eger megevéseért; a szegény ember jó reménység fejében megette a sült egeret, de a bizonyos úr az 5 frt lefizetését megtagadta azt mondván: „Köszönd meg, hogy ételre kapattalak.“ — Ez volt-e Jókai forrása vagy sem, nem bizonyítható; de az bizonyos, hogy az adoma azonos. *Tolnai Vilmos.*

Kossuth Berzsenyiről.

Ismeretes dolog, hogy Berzsenyi megróttá Vörösmartyt a Két szomszédvárvan előforduló jelenet miatt, mikor Tihamér fájdalomában lovát felkoncolja és eszi. Tihamért *kannibálnak*, a jelenetet pedig *cannibálosság*-nak nevezi. Bizonyára nem gondolt arra, hogy őt is megróják majd hasonló dologért. A Pesti Hírlap 1842 márc. 20-i számának vezércikkében a tisztújító harcok durvaságairól szólván, Kossuth ezt idézi: „az egymás vérért hörpölt párducos magyarok“, a lap alján pedig megjegyzi: „Interdum bonus dormitat Homerus. Az embernek gyomra émelyedik, midőn illyet olvas a különben classicus Berzsenyiben!“ Az idézet a ma már kevésbé ismert *A mulandóság* című ifjúkori versből való:

Ott hörpölték egymás vérért
A párducos magyarok...

Igen jellemző ez a megjegyzés Kossuth ízlésére, és jellemző, hogy Berzsenyi versei mennyire a köztudatban éltek. *Tolnai Vilmos.*

BÍRÁLATOK.

Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. I. füzet. Budapest, 1929. Kiadja az Országos Széchenyi Könyvtár.

Mióta 1879-ben Szabó Károly hatalmas bibliográfiai összefoglalása, a Régi Magyar Könyvtár megindult, a különböző folyóiratok lapjain igen sok adalék és pótlás látott napvilágot, amelyek a régi magyar nyomdatörténet megírását egyre nehezebb és nehezebb munkává tették. Nagy hála illeti a Magyar Nemzeti Múzeum barátainak egyesületét, hogy anyagi áldozatával lehetővé tette a legavatottabbnak, Gulyás Pálnak a nagy gonddal összeállított tudományos munka közzétételét.

Gulyás Pál a könyvnyomtatás feltalálására vonatkozó vélemények közlése után Hess András budai vállalkozását ismerteti. Hess letelepedésének időpontját 1471 elejére teszi, pártfogóját Karai Lászlónak (nem Károinak) mondja, kiadványai közül megállapíthatónak csak a *Chroniát* (1473) és *Szeut Vazul* könyvecskéjét ismeri el, míg Galeotto *De homine* című művének nyomását gondos érveléssel elvitatja tőle.

Sorra veszi azután a magyarság szolgálatában álló külföldi könyvnyomtatókat a honi könyvnyomtatás megindulásának idejéig, a dús termést a megrendelő budai könyvárusokhoz kötve; ezek a könyvárusok: Feger Theobald, Paep János, Hertzog János, Kaym Orbán, Schaller Jakab, Ruem György, Joannes Hamman, Stephanus de Wardia, Murarius Antal, Milcher Mátyás, Leonardus de Sessardia, Prischwitz Mihály. Azután ismerteti a krakkói Vietor-nyomda munkásságát, ide kapcsolva Gálszécsi *Kegyessenekreuel* című munkáját is, amelyet egynek vesz ugyanezen szerző *A keresztény tudományról való rövid könyvecskéjével* (noha a Szabónál idézett Batiziszöveg ennek ellentmondani látszik). Nem tartja külön könyvnek Farkas András versét (RMK. I. 11); Székely István két könyvét (RMK. 12. és 13) is egynek veszi, de nem Vietor nyomásának. Dévai Bíró *Orthographiájának* megjelenését Vietor 1528—1539 közötti nyomásának tartja. A bécsi nyomdák termésébe beállítja Bornemissza Péter *Kalendáriumát* (1562) és Telegdi *Rövid könyvecskéjét* (1572), az 1577. év termésébe pedig Slouatius *Kalendáriumát*.

A magyarországi származású külföldi nyomdászok sorából igazolhatónak a következőket tartja: Thomas Septemcastrensis, Andreas de Corona, Martinus Burciensis, Petrus de Bartua és a vele talán azonos Petrus Hungarus, Simon de Gara, Simon de Ungaria, Jacopo Ungaro; a honi könyvnyomtatás megindulása utáni időből pedig Lucius Jakab.

Következő fejezete a nagyszombati könyvsajtó történetét tekinti át. Szabó Károly sejtését egy kéziratot forrásból igazolja, hogy ez a nyomda 1529-ben kezdte a tevékenységét, sőt egy colligatum kéziratának alapján

Pauschnernek eddig csak 1550-ből ismert művét (RMK. II. 48) e nyomda 1530-i német nyomtatványának bizonyítja. Ez a nyomda, hazánk területén a második, Trapoldner Lukács műhelye volt, akinek kezéről, úgy látszik, a város tulajdonába ment át. Megszakításokkal működött; termékeinek felsorolásában Erasmus *Civilitas morum* című könyvét illetően helyreigazítja Szabó Károlyt, az 1596-os és 1598-as kiadást egynek véve fel.

Gazdagabb a brassói Honterus-nyomda termése (1535—1594). Gulyás szerint Honterus Baseltől, a Henripetri cégtől vásárolhatta betűit, de a híres Frobenius-cég is hatással volt rá. 1549-től Wagner Bálint vette át, az ő halála után Nyíró János (1580) és Greus György (1583-tól) neve ismeretes a tulajdonosok közül. A nyomdatermékek felsorolása kapcsán megtoldja Szabó jegyzékét 1540-ben egy latin, 1542-ben ugyancsak egy latin, 1543-ban egy latin és egy görög, 1544-ben egy görög, 1548-ban egy német, 1554-ben egy latin, 1555-ben egy görög és két latin-görög kötettel. A nyomda első magyarnyelvű terméke a *Fons ritae*, 1580—1581 tájáról. 1594—1625-ig a nyomda szünetel.

Nádasdy Tamás az újszigeti nyomdát, valószínűleg Sylvester sürgetésére, 1536—37 táján rendezte be. 1641-ig állott fenn; négy kétségtelen terméke ismeretes. A kolozsvári Hoffgreff—Heltai nyomda alapítója Hoffgreff volt, Heltai csak az első év folyamán társult vele. A nyomdatermékek jegyzékében Szabó összeállítását megtoldja *A keresztyéni tudományok fundamentumával* (1553), Vizaknai Gergely *A Szentháromságról* írt művével (1558), Heltai *Az Urnak rabszorájáról* (1559), az 1569-i első kolozsvári *Kalendáriummal*, a még Heltai idejében megjelent *Nagy Sándor-historiájával*; rámutat arra, hogy Tinódit a Hoffgreff-nyomda hangjegyszedése csábította Kolozsvárra. Bebizonyítja, hogy az 1560-i *Uj testamentum* ikerpéldányai sajtókorrektúrával magyarázhatók; Dávidnak 1571-ből említett két művét és 1574-ből a *Cancionale*t és Tinódi verses krónikáját egy-egy összetartozó munkának veszi. Kissé homályos a Salamon és Markalf kiadásának az elkülönítése: 1577-ben nyomott szövegéből ma két példány ismeretes: az esztergomi és az akadémiai; az Erdélyi Múzeum könyvtárában őrzött példány későbbi nyomtatás. Szabó Károly adatainak további megszerzése: Szilvási János *Expcedion* (1586), Hasler *Fröhliche Practick* (1588), a *Cisio* (1590), a *Límitatio rerum forciusium* (1592) és Bogáti Fazekas *Demeter király* (1599). Néhol aggályát fejezi ki egy-egy termék kolozsvári eredetével szemben, mint például Basilius *Epistolájánál* (1587). Máskor közelebbről megerősít egy-egy sejtést, mint Molnár Gergely *Erotemata*-ja 1564 körüli keltezését. A kolozsvári nyomda 1558 végéig maradt Hoffgreff birtokában; ekkor Heltai kezébe került. Heltai halála után özvegye, 1584-től ifj. Heltai Gáspár örökölte.

Gulyás művének első füzetével ezzel a fejezettel végződik. Sajnos, a hivatkozó jegyzetek és igazoló megjegyzések a nagy mű végére fognak kerülni, a sok adat tudományos ellenőrzése tehát arra az időre marad. Kettőt azonban már az első résznek alapján is meg lehet állapítani: Gulyás a budapesti könyvtárak régi anyagának közvetlen ismeretével állapít meg mindent, tehát megbízhatósága messze felülmúlja az eddigi nyomdatörténeti összefoglalásokat. De nemcsak a könyveket ismeri, hanem a nyomtatás technikájának történeti adatait is, tehát a művek a nyomdafejlődés szempontjából is elbírálódnak.

Valóban azt kapjuk ebben a gondos munkában, amit a cím ígér: a magyar könyvnyomtatás fejlődésének hiteles képét. A gazdag illusztrációs anyag, a művészi kiállítás csak emeli a becses könyv értékét. *A. Zs.*

Farkas Gyula: A magyar romantika. (Fejezet a magyar irodalmi fejlődés történetéből.) Bp. A M. Tud. Akadémia kiadása, 1930. 336 l.

Farkas Gyula, a szellemtörténeti irányú magyar irodalomtudomány egyik legkiválóbb művelője, ezen nagyszabású szintetikus munkájában a magyar irodalmi fejlődés egyik alapvető és legjellegzetesebb korszakát, szellemét rajzolja és magyarázza meg, megvilágítja annak minden problémáját, irányát, íróját, alkotását, stílusát, összefüggését. Kulesot ad a régebbi és az újabb magyar irodalom fejlődésének és műveinek megértéséhez, szóval alapvető rendszert nyújt az egész magyar irodalom, tehát a mai magyar irodalom megfejtéséhez is. Megállapítja a magyar romantika kifejlődésében, diadalrajutásában és lehanyatlásában érvényesülő erőket, a táj, a felekezet, a faj, a nemzedék, a műveltség, a foglalkozás, az osztály szerepét irodalmi életünk kialakulásában és alkotásaiban, különösen kidomborítva az irodalomgyakorlati, politikai, világnézeti és történeti szempontokat és megállapítva a bécsi, a német, az angol, az olasz hatásokat és összefüggéseket, általában a világ-irodalmi kapcsolatokat.

Alap gondolata és rendszere Szekfű, Koszó és Horváth elveire támaszkodik. Irodalmunk és a magyar romantika magvarnyelvű értelmét keresi és állapítja meg, ami abból áll, hogy a dunántúli katolikus és a tiszai református lélek sajátos, korszerű, nemzeti szintézist hoz létre irodalmi téren, Kölcsey és Vörösmarty költészetében érve el beteljesülését és tökéletességét. A kor és a szellem dualisztikus felépítése egységgé tetszetős, de nem teljesen helytálló, mert a két lelkület maga is komplikált és ellentmondásokkal teljes, hát még a belőlük konstruált egység. A tétel kidolgozása sem egészen arányos, az egész mű bevezetés jellegű, nagyrészt csak az indító erőket és mozzanatok részletezi, míg a tárgyalás és főleg a befejezés elnagyolt. A fejezetekre bontás sem mindig szerencsés. Farkas szerint a magyar romantikus szintézis lényege az, hogy a romantikus nemzedék európai kapcsolatú nemzeti költészetet teremt. Ez az állítás inkább csak elemeiben, mint egészében válik bizonyítottá, mert a problémák egész tömegét hagyja megoldatlanul. Különösen megrövidül az írók és a művek magyarázata, aminek az az oka, hogy Farkas az irodalmiság revelálódását az írók leveleiben és értekezéseiben keresi, nem pedig alkotásaiban, figyelmen kívül hagyván, hogy az irracionális alkotás önállósult szellemmel bír. Ezért nem sikerül neki teljesen az egyes írók megértése, ezért nem rajzolja meg az egyes írók szentétikus képét és nem tárja fel értelmüket, művészetüket. Az a benyomásunk, hogy a könyv végső következtetése úgy indokolás, mint fogalmazás szempontjából korrekcióra, kiegészítésre, csiszolásra fog szorulni, mert alig van olyan részlete, amelyet utolsó betűig el lehetne fogadni, bár kétségtelen, hogy sok új anyagot hord össze és majd mindent tudományosan iparkodik átdolgozni. Kétségtelen érdeme, hogy egységes és alapján megfontolandó magyarázatot ad, rajza és indokolása tetszetős, sőt sok tekintetben helytálló, nem egyszer módosítással el is fogadható. A szellemtörténeti módszer és rendszer felhasználására, tanulmányozására és követésére alkalmas példát nyújt, amikor alkalmazza az új irodalomtudományi fogalmakat, elveket és módszereket, sokat tanulva különö-

sen a német irodalomtörténettől, amely már annyiszor termékenyítette meg filológiánkat. Azonban bármennyire tanulságos, bármennyire iparkodik elismerésre méltó tárgyilagosságra a különböző erőkkel és értékekkel szemben, mégsem sikerült teljes mértékben, mert az emberi szellem legitimosabb öntudatlan és irracionális elemével dolgozik és ezzel ingoványos talajra lép, amivel nemcsak magának okoz szinte leküzdhetetlen nehézségeket, hanem valóságos zavart fog támasztani, bevive a szubjektivitást nemcsak a tudományba, hanem az irodalmi életbe is.

Bár a mű gazdag adatokban és szempontokban, felépítése nagyvonalú, magyarázata egyszerű és életközeli, mégsem tud megnyugtatóan hatni, mert sok tekintetben komplikált, nehézkes, szinte sablonos. Inkább csak a magyar preromantikával foglalkozik, vagyis a romantika egy korszakát mutatja be, azt sem tudja a magyar szellemből levezetni, sőt a korszerűt sem körvonalazza meg elég világosan. A szellempolaritást nem tudja romantikus sajátossággá alakítani, mert az örökös szelleméleti vonás, amely mindig és mindenkor hatott. Erőltetett a táj, a felekezet, a faj, a nemzedék szerepének leegyszerűsítése és az írói egyéniség háttérbeszorítása. A fejlődés triadikus felépítése nem sikerült és nem terjedt ki az egyes erők, csoportok és írók fejlődésmenetére. Sokszor önkényesen csoportosítja indoklásait és megállapításait, nem induktíve, hanem deduktíve jár el, előre megkonstruált rendszer szerint. Szemlélete igazi romantikus történet- és irodalomszemlélet, tele szubjektivitással, a mai korszellem felfogását vetítve vissza, az elmúlt korszakba és irodalmába.

Részleteiben a mű kincs, felépítésében tanulságos, eredményeiben sok tekintetben használható, szempontjai és módszere figyelniéreméltóak. A magyar szellemtörténeti irodalomtudomány mindeddig legkiválóbb alkotása, mert tárgyilagosságra törekvő, a tudományos munkaközösségbe beilleszkedő, minden történeti és korszerű tudományos értéket és eredményt felhasználó. Mind ezen okoknál fogva nemcsak Farkas Gyulát illeti dicséret, hanem a magyar tudományos akadémiát is, amely lehetővé tette, hogy ez a tudományos irány is hozzájáruljon a magyar szellem fejlődésének megértéséhez és az irodalomtudomány továbbfejlesztéséhez.

B. M.

J. Hankiss et G. Juhász: Panorama de la littérature hongroise contemporaine. (A jelenkori magyar irodalom képe.) Edition Kra. Paris (1930 május). Hankiss János és Juhász Géza debreceni professzorok e 348 oldalas könyve a *Panoramas des littératures contemporaines* című francia gyűjteményes vállalatban látott napvilágot. E gyűjteményben eddig már megjelent a francia, angol, német, amerikai, olasz, spanyol, orosz irodalomtörténet, így a magyar igen előkelő társaságban foglal helyet. A szerzők feladata az utolsó hatvan év irodalmának megrajzolása volt. Azonban a külföldi olvasóközönség tájékoztatására szükségesnek tartották az előző magyar irodalom rövid áttekintését is előrebocsátani. Az 1867-től számított legújabb magyar irodalmat három részre osztják. Az első a magyar realizmus (1867—1900); a második a nagy korszak (1900—1919); a harmadik az újjáépítés korszaka (1919—1929). Módszerük az, hogy kiválasztják az egyes korszakok s főbb műfajok jellemző képviselőit s ezekkel részletesen foglalkoznak; a többit rövidre fogják; olykor éppen csak megemlítik. Behatóan tárgyalják az első korszakból Vajda Jánost, Tolnai Lajost, Ambrus Zol-

tánt, Mikszáth Kálmánt, Gárdonyi Gézát, Herczeg Ferencet; a második korszakból Ady Endrét, Móricz Zsigmondot, Prohászka Ottokárt, Kosztolányi Dezsőt, Tóth Árpádot, Juhász Gyulát, Oláh Gábort, Tormay Cecilt, Kafka Margitot, Karinthy Frigyes, Surányi Miklóst, Molnár Ferencet, Zilahy Lajost; a harmadik korszakból Babits Mihályt, Szabó Dezsőt, Reményik Sándort, Aprily Lajost, Mécs Lászlót, Kodolányi Jánost, Komáromi Jánost, Pálffy Gyulácsy Irént, Tamási Aront, Szabó Lőrincet, Erdélyi Józsefet. Külön fejezetben foglalkoznak a tudományos élet képviselőivel, kikhez még a zeneirodalom művelői közül Bartók Bélát és Kodály Zoltánt csatolják. Egy kis összefoglalás, könyvészet és névmutató zárja be a kötetet.

A könyv általában becsületos törekvésről s lelkiismeretességéről tanuskodik; a szerzők elfogultatlanságra és tárgyilagosságra törekcsenek; jórészt az általános irodalmi értékeléshez ragaszkodnak; ahol a vélemények szétágaznak, ott inkább a kedvezőbbet fogadják el; az anyag természeténél fogva számos eredeti értékelést adnak, sőt olykor a régít is módosítják, mint Vajda Jánosnál. Óvakodnak a szélsőségektől s kritikájukat tapintatosan éreztetik, így pl. a Molnár Ferencről szóló cikkben.

Az anyagot általában népszerű modorban dolgozzák fel, hogy a külföldi közönség szélesebb rétegéhez férjenek; erre különben bizonyára a vállalat célja is kötelezte őket. Ezért vannak az egyes fejezetek szépirodalmi ízü másodcímei, mint pl. Vajda János vagy tragikus vágy az intenzív élet után; Gárdonyi Géza vagy a hétköznapok éposza; Móricz Zsigmond és a vidéki élet mélységei. Igen találó fejezetcím: „Prohászka Ottokár vagy az új Kereszténység szelleme“.

A népszerűséget szolgálják egyfelől az életrajzok olykori anekdotás részletei, mint Vajda János Ginájának részletezett sorsa, Mikszáth házassága, másfelől az irodalomtörténeti szövegbe illesztett verses vagy prózai szemelvények; így Vajda Jánosnál, Adynál, Babitsnál s másutt.

A francia közönség igényét tartják szem előtt a szerzők, midőn reámutatnak a magyar-francia irodalmi kapcsolatokra, mint Adynál, Ambrus Zoltánnál, Justh Zsigmondnál, Tormay Cecelnél stb. Ugyanazt a célt szolgálják a magyar-francia irodalmi párhuzamok és analógiák.

A munka folyamán a szerzőknek nem egy alkalmuk nyílt a magyar igazság tapintatos szolgálataira. A Babits Mihályról szóló fejezet bevezetésében röviden jelzik, hogy a trianoni béke éppen a nemzeti élet folytonosságára nézve legértékcsbb területeket szakította le, holott Tisza annak idején tiltakozott a háború, valamint a legyőzött Románia területéből való annexió ellen s így a magyar nemzet kétségen kívül tisztán védelmi háborút folytatott. Hazafiás célzatú a Herczeg Ferencről szóló fejezet másodcíme: „Magyarország, amint az assimilált nemzetiségek látják“, valamint bevezetése és befejezése. Az a tény, hogy Arany János Nagyszalontán született, hol legtisztábban s leggazdagabban beszélnek a magyar nyelvet s e város a románoknak van itélve, önmagában ékosen szóló érv a magyar igazság mellett. De alkalmilag említik a szerzők a történeti Magyarország példászerű földrajzi egységét, melyet annak idején éppen francia tudós konstatált; a Bánát régebbi tiszta magyarságát, a nemzetiségek liberális kezelését, a gentry érdemeit, a magyar paraszt jellemességét és okosságát, az állandó és mély

Shakespeare-kultuszt stb., melyek bizonyára nem fogják eltéveszteni hatásukat.

A műre a következő megjegyzéseink vannak. Az 1900—1919. évek közé eső irodalmi korszakot túlzás „nagy“-nak nevezni, mikor maguk a szerzők is úgy jellemzik a bevezetésben, hogy „ez a magyar lélek válságait tükrözi vissza, mely elvesztette tájékozódását, mely önmagát ostorozza s amelynek nincs ideje tisztító aggályainak gyümölcseit élvezni; a háború és a trianoni békeszerződés elhalasztják győzelmes kifejlődését“. Hasonlóképp a „nagy lírai nemzedék“ elnevezése is túlzó, annál inkább, mert Adyt sem foglalja magában.

A reprezentatív írók között a szerzők aránytalanul nagy szerepet jutattak Szabó Dezsőnek. Hasonlóképp túlságos nagy teret kaptak Kodolányi János, Tamási Aron, Szabó Lőrinc, Erdélyi József, Gulyás Pál és Illyés Gyula, holott mellettük igen értékes írók és költők kimaradtak. Hogy csak néhányat említsünk: Abrányi Emil, Váradi Antal, Jakab Ödön, Radó Antal, Zempléni Árpád, Szejó Sándor, Lampérth Géza, Papp-Váry Eleménné, Tóth Béla, Pekár Gyula, Szemere György, gr. Teleky Sándorné, Erdős Renée stb.

A fölvevett írók és költők közül is többen csak be vannak ékelve a reprezentatív írók közé s számosan bővebb ismertetésre tarthatnának számot; így Szabolcska Mihály, Gyóni Géza s mások.

Szerkezeti vétséget követtek el a szerzők azáltal, hogy a tudományos írókról szóló fejezetet a harmadik (1919—29) korszakra illesztették, holott ez mindhárom korszakra vonatkozik.

Ady értékelésénél a szerzők óvakodnak a szertelenségtől, mindazonáltal azt az állításukat, hogy Ady élete „remekmű“, még az ő értelmezésükben sem lehet elfogadni. Hasonlóképpen vitatható az a megállapításuk, hogy Ady utolsó kiadott kötete, a *Halottak élen*, a legerőteljesebb versgyűjteménye. Ellenben a fejezet befejezése igen sikerült.

A francia irodalmi analógiák általában elfogadhatók, de akadnak közöttük kevésbé találók is. Így Arany Jánosnak Gautier-vel való átfutó összevetése nem ad helyes fogalmat.

A Mikszáth-irodalomból kimaradt Várdai Béla kitűnő Mikszáth-élet-rajza.

A rosszakarat egy kis debreceni helyi hazafiságot is felfedezhetne. Egypár kisebb hiba is előfordul.

Mindent összevéve Hankiss és Juhász könyve némi aránytalanságai s hibái mellett is tisztességes tájékoztatást nyújt a külföldnek a legújabb magyar irodalomról.

N. S.

Dr. Kristóf György: Esztétikai becslésük a mai közszellem hatása alatt. (A Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet R.-T. kiadása. Cluj-Kolozsvár, 1928. 150 l.)

E kis könyv, az író szavai szerint, „azt szeretné megfogni, hogy milyen az erdélyi közszellem, minő sajátos hatásokkal fogja át a mai erdélyi művészi életet s mit szól mindezekre az esztétikai becslés“. A valójában teljesen gyakorlati célkitűzést széles elméleti alapvetés előzi meg s a bevezető fejezetekben teljes bölcséleti megvilágítást nyer már a könyv címében is kiemelkedő két alapfogalom. A további fejezetek az elmélet igazságait alkal-

mazzák a mai Erdély szellemi, szorosabb értelemben irodalmi életére. Kristóf György könyvének igazi jelentősége és érdekessége ez utóbbi részekben van. Az, amit itt megír, a megszállás által a saját lábára kényszerített erdélyi magyar irodalom hősi korszakának első összefoglalása. Az összefoglaláson túl egyúttal útmutatás is. Magas mértékkel mérő kritikai tudat kialakulását, az irodalmi élet gondos megszervezését kívánja, hogy mindaz, ami a kezdéssel járó bizonytalanság vagy betolakodott dilettáns értéktelenség, helyet adjon az irodalmi felelősségérzet és művészi elhivatottság alkotásainak. Hogy az erdélyi magyar irodalom ma már olyan eredményekkel dicsekedhetik, melyekre a mi sokkal kedvezőbb külső körülmények között élő irodalmi életünk is irigységgel tekinthet, köszönheti annak a kritikai őrszellemnek, melynek Kristóf György könyve egyik tanujele.

K. D.

Gacsályi Sándor: A szimbolista költészet. (A nyiregyházi ág. ev. Kossuth Lajos-reálgimnázium 1929/30. évi értesítője. 3—15 l.)

A szerző a múlt század végén s a jelennek elején divatozott szimbolista költészetet ismerteti, a francia irodalomtörténetírók elmélete alapján népszerű módon. Jelzi a parnasszisták tárgyias költészetét, melyre reakció gyanúja következett a szimbolizmus. A parnasszistákkal bizonyos szempontból párhuzamba állítható Arany János, kinek költészete hasonló visszahatásra nyújtott alapot. Azután részletesen ismerteti a szimbolista költők felfogását a költészet tárgyról, tárgyalja költői eszközeit: a szimbólumot, a szók zeneiségének kidomborítását s a homályt. Az elméletet részint a francia költők, részint Ady egy-egy jellemző költeményével világítja meg. A szerző szigorúan csak a tárgyias ismertetésre szorítkozik, a kritikától tartózkodik, melyre pedig nem egyszer szükség volna. Így a szimbolista költők felfogása a költészet tárgyról már kivülesik a költészet határan s oda téved, hol a zene birodalma kezdődik. A szavak külső zeneiségének egyoldalú kultusza, értelmük mellőzésével, nemcsak szépnek, de még költészetnek sem nevezhető. A szerző helyesen állapítja meg a szimbolizmus érdemeit, de abban téved, hogy ez a mai ember költészete. Az irány, a maga kizárólagosságában, ma már a múlté.

N. S.

Czeizel János: Kazinczy Ferenc epigrammái. (A szegedi állami Baross Gábor-reáliskola 1929/30. évi értesítője. 7—25 l.)

A szerző ezen értekezése kivonat *Kazinczy Ferenc élete és működése* című, a Magyar Tudományos Akadémiától a Lévy-díjjal jutalmazott pályaművéből s mint ilyen, a legilletékesebb bírálói fórum elismerésével dicsekedik. Tudós alaposággal foglalja össze mindazt, amit Kazinczyról, mint epigrammaíróról tudni lehet. Apróra ismerteti Kazinczynak az epigrammákban foglalt széptani elveit, melyek nemcsak a költői, hanem egyáltalán a képzőművészeti, különösen pedig a festészeti alkotásokra is vonatkoznak. Kazinczy epigrammaiból, értekezéseiből s leveleiből valóságos esztétikát állít össze, mely élen tanuskodik a széphalmi mester nagy műveltségéről, finom ízléséről. Természetesen elsősorban mégis a költészet érdeklí s amily lelkesedéssel ünnepli a tehetséget, éppoly elkeseredetten üldözi a hivatlan kontárt. A szerző részletesen ismerteti Kazinczy epigrammakötetének, a *Törisek és Virágoknak* keletkezését, a jóbarátok előzetes véleményeit, nehézségét a cenzorral a bevezető epigramma két kifogásolt sora miatt, a könyv megjelenését, fogadtatását bará-

tainál és ellenfeleinél, egykorú kritikáit. Azután mai szempontból méltatja, így jelzi olykori homályosságát s a Himfyre írt epigrammjában tanúsított elfogultságát. Méltatását Bajza szavaival fejezi be, ki 1828-ban az *Epigramma teóriájában* kiemelte Kazinczy elmésségét és lírai szellemét, oly két tulajdont, mely képes a költőt az „epigrammai tökélet“ legmagasabb fokáig vihetni s ezen az alapon őt a legkiválóbb epigrammaírók közé sorozza. N. S.

Málly Ferenc: Arany Toldi Szerelmének olasz forrásai.

(A szegedi áll. Klauzál Gábor-reálgimnázium 1929/30. évi értesítője. 29—40 l.)

A szerző Arany Toldi Szerelmének forrásai közül az olaszokat, Ariostót és Tassót tárgyalja. A jórészt már ismert adatokat egyrészt párhuzamos idézetekkel szemlélteti, másfelől a lehetőség szerint kibővíti. Legrészletesebben ismerteti az álharc motívumát, Toldi Szerelme cselekvényének alapját, melyet Arany valószínűleg Ariostóból vett, de a szerző Metastasióból is idéz párhuzamos helyet. Olasz hatást mutat a leányrablás jelenete, mely Toldi rabságba jutásával végződik. Ariosto *Orlando furioso*jának s Tasso *Gerusalemme liberata*jának is vannak párhuzamos helyei s a szerző véleménye szerint inkább az utóbbi szolgált Arany ihletének kiinduló pontjául. A sirrablási jelenethez, mely valószínűleg Shakespeare *Romeo és Juliája*ra vihető vissza, egy régi, 1524-ből való olasz elbeszélésből (*Romeo e Giulietta*) idéz párhuzamos helyeket. Ezt nem ismerte Arany, de az egyezés azt tanúsítja, hogy itt vándormotívumról van szó. Toldi és Tar Lőrinc párviadala Tasso egy helyére emlékeztet. Szulmona ostroma Jeruzsálem ostromával párhuzamos, de kétséges, vajjon innen vette-e Arany vagy Vergiliusból. A kobzos epizódja Tassóra és Ariostóra megy vissza. A frigszegés, mely epikai közhely, szintén megvan Tassónál. Anikó szerepe Ariosto *Brandamanté*jára vagy még inkább Tasso *Erninié*jára vihető vissza. A szerző végül megállapítja, hogy mindezen hatások nem bizonyítják Arany invencióhiányát. Olasz forrásai csak kiinduló-pontjául szolgáltak költői intuíciójának. Csak motívumokat kölcsönöz s azok értékesítésében eredetiségéből nem veszít semmit. N. S.

Biczó Ferenc: Pálffyné Gulácsy Irén. (A kaposvári egyesületi

leányliccum 1929/30. évi értesítője. 6—28 l.)

A szerző a jónévű írónő életpályáját és munkásságát ismerteti s műve e tekintetben az első nagyobb összefoglalás. Életradatait nagyjából a *Magyarság* 1926. évkönyve alapján állítja össze s meleg méltánnyal emeli ki azt a hitvesi áldozatkészséget, mellyel beteg, magával tehetetlen férjét hosszú éveken át ápolta. Írói munkásságában hangsúlyozza a kollektív vonást, a *Főregényben* a földéhes magyar parasztság, a *Hamuesőben* az erdélyi elcsatolt, a *Fekete völgyekben* pedig az egyetemes magyarság sorsa foglalkoztatja. Ezen regényeket a szerző egyenként ismerteti. Nem húny szemet az elsőnek tévedései, túlzásai felett, méltánnyal emeli ki a másodiknak célzatát, de legkimerítőbben ismerteti a harmadikat, a nagy irodalmi sikert aratott, az Akadémia Péczely-díjával koszorúzott *Fekete völgyeket*. Leírja keletkezését, írója széleskörű forrástanulmányait, megjelenését, irodalmi fogadtatását, kritikáit, azután közli kimerítő tartalmát részben a regényből vett idézetekkel, melyek stílusát is szemléltetik. A szerző megállapítása szerint a *Fekete völgyek* a legjelentékenyebb emléke a mohácsi csata négy százéves fordulójának. Regényei után a *Ragyogó Korács Istrán* s *Altal a Tiszán* című

kötetekbe foglalt novelláit méltatja s az elsőről megállapítja, hogy a magyar regionális művészetnek egyik legtisztább, legüdöbb terméke. N. S.

Verseskönyvek. — 1. Szigethy Lajos: Vándormadár. Versek. Budapest, 1929. 70 l. A szerző kiadása. — 2. Kúnos Ignác: Mosolygó Napkelet. Hodzsa tréfák, török tréfák. Budapest, é. n. 192 l. Szöllösi Zsigmond kiadása. — 3. Nyiri Szabolcs: Jó engesztelődés. Budapest, 1930. 92 l. — 4. Ósz Iván: Lélekharang. Versek. Budapest, 1930. 80 l. Nemzedékek kiadása. — 5. Somogyi Imre: Oltártűz. Válogatott versek. Budapest, 1929. 150 l. — 6. Ifj. Dezsényi Béla: Aranykéve. Versek. Berlin, 1929. 96 l. Voggenreiterkiadás. — 7. Turmezei László: Turán. Költemények. Budapest, 1929—1930. 64 l. — 8. Böngérfi János: Hún és magyar mondakör. 1. Hún hősmondakör. Budapest, 1929. 64 l. A szerző kiadása. — II. Hún és magyar hősmondakör. Budapest, 1930. 96 l. A szerző kiadása. — 9. Lelkes Nándor József: Letűnt világ dalokban. Veszprém, é. n. Pósa Endre kiadása. 62 l.

1. (*Szigethy Lajos.*) Ez a gyűjtemény vándormadár módjára tapasztalt emlékeket, élményeket foglal versbe. Itthon, Ausztriában és Olaszországban nyert életképek ezek. Csak kedvező jelnek tekinthetjük, mikor idősebb emberek a régi nyomokhoz híven szóltatják meg érzéseiket. A bevezető vers nem megnyugtató, nem is eléggé fölvilágosító, inkább csak összefoglalása a kötet tartalmának. Lírai ereje önmagyarázatában lép előtérbe: korábban dolgozott, most dalol. Egész idegélete most a költészet felé hajtja: ráér álmait álmodozni, ráér a gyönyörré, ami vidám, derűs öregséget biztosít. Nem riad vissza a haláltól, mert barátja és nem réme. A természettel együtt érez, hol nincs elmúlás. Az ős, a tél, az est, a dél, az alkonyat kedves időszak. A rétek illatát, a hegyek fenségét szereti. Őszi élet dalos merengője, az idilli hangulat rabja. Boldog otthonában zengi csendes, szelid nótáit. Megelégedettség és szenvedélymentes szemléletben ábrándozik. Egyedüli bánata a haza, a magyar Penelope árvasága, rabsága, az ünneptelen magyar élet, a föltámadás kilátástalansága. Ez nagy érzésekre ragadja. A szerelmet csak elmúlásából ismeri. Vonzódik nevéhez és azt körüldalolja. Amint a rónaságot szereti, úgy lelkesedik a hegyi vidék iránt is. A gyopáros kieltlenségeket, melyekre a nap hullatja aranyát, a vihar, eső és orkán fölfogat. Amint a Tátrát dicsőíti, épp olyan hangulat fogja el az öztlali és tauerni alpesek látásakor. Talján földön iskolai benyomások, magyar emlékek, pogány szent érzések tükröznek a júniusi édes, olasz éjszakában. Ez a rész voltaképpen lírai útirajz, majdnem lírai földrajz. Jelenségábrázolások alkalmat nyújtanak arra, hogy gondolatait tárgyasítsa. Futó lelki mozzanatok köлдnek útjának egyes állomásaihoz. A kedélyszínezet szelid, nőies; tiszta önzetlen, gyengéd érzések hullámoznak benne. Leírásai szönyegszerűek, napfényesek, de újat nem mondók. Verselése nem teljes. Rímeik kedvéért merész hasonlatokat hajszol. Rímtelen verseket is penget szelid jambusokban. Altalában az egész kötet kellemes olvasmányt nyújt.

2. (*Kúnos Ignác.*) A Hodzsa-fordítót és versekötőt Palágyi Lajos vezeti be irodalmunkba, mint „kiváló öreget, azaz, hogy ifjú poétát“. Ez a bevezetés olyanokat állít a Hodzsa személyével párhuzamba irodalmunkból, kik egészen más fajhoz tartoznak. Ez a gyűjtemény prózában Győrött jelent meg „A török Hodzsa tréfái“ címen. Külföldön ezek nagyon kedvelt és elter-

jedt facetiák. A komoly életfelfogás, fordulatos ötletesség, a túlhajtott jókedv, a pazar elmésség, a derűs humor és a végletekig hajtott logikus gúnyolódás rakétái égnek előttünk. Aksehiri Hodzsa vagy Naszreddin-hodzsa állítólag a XIV. században élt és bohókás tréfáinak, sokszor vakmerőségének céltáblája a szultántól kezdve a legutolsó parasztig, magát sem kímélve, mindenki volt. Úgy látszik már mint gyermek és ifjú is bölcs; ezt tanúsítja az „Ifjú Hodzsa“-ciklus. A gúnyolódás vidám lángja csap fel; talpraesett trófák, természetesség, de együgyűség is vegyesen fordulnak elő. Nem is igen válogató, bár erősebb tréfáit amúgy is mellőzte, de van keményvágású gúnya is. „A férfi Hodzsa“-szakaszban már a hárem, az asszony is szerepel. Itt nem a keleti asszony ősi alázatosságával találkozunk, hanem inkább a házsártos, békebontó, civakodó feleséggel. A mester nem valami szertartásos velük szemben, ellenkezőleg kíméletlen; néha durva, köznapi. Paraszti vonás, hogy kimúlt állatjait jobban siratja. Istentelenségek is előfordulnak, a Korán ellen is vét. Bohó mókái, csali meséi, találós kérdései az okos ember bolondsága, az udvari bolondok szépszenései. Gondolatokkal játszik, szójátékokat farag és „hehe“-rézve neveti ki polgártársait. A szent gúny, a hagia eironeja: a szatíra magaslatára is tud emelkedni az emberi visszasságokkal, botorságokkal szemben. Amde az emberek néha toporzékoltak is érte, mint az ördög a szentelt vízben. „Az öreg Hodzsa“ már beletörődött, sorsában megadott tanító, kissé elfásult, elmúlt ifjúságán kesereg. Bíró, bölcs öreggé vált, kihez messzi falvakból jönnek tanácsért. Ez a gyűjtemény Andrád Sámuel gyűjteményét juttatja eszünkbe, bár abban különbözik, hogy Hodzsánál csak *egy* ember adomái vannak. Találunk ott is Naszreddin tréfáiból, vagy tréfáira visszanyuló facetiát. Valószínű, hogy e tréfák és mókák Hodzsára sok helyről ragadtak. A fordító azon volt, hogy átváltozásaiban híven adja a versikék csattanóját. A prózával szemben told vagy rövidít. Vannak debrecenies tájszavai (dilinós, fétes-teli, tuli selyem, tarituppos, dimatlanul), itt-ott szöfölszegek. A török szókat magyarázó jegyzetekbe foglalta. Nyelve egyszerű, közérthető, verselése avatatlan, nagyon gyenge. Ütemezése a hosszabb sorokban szinte dallamos, a rövidekben döcögős. Egyáltalán ez a farce ridicule kedves olvasmány.

3. (*Nyiri Szabolcs.*) Legjobban az Alföld és a pestvidéki hepehupás tájék ihleti. A tanyai, a paraszti, a nyári élet, a mulatós falu, a fűzések között futó patak, a szélmalom, aratók, halászok, molnárok, a hazai föld illata, szeretete árad a kötetből. Egy-egy verse egyidejűségénél fogva, a tájkép hatását kelti az eleven élet betéteivel. Demiobsure festmények. Nagy természetérzke miatt ábrázoló képzelete erős; imaginációja hatástkudvelő; világosság, verőfény, szín, bensőség vonul át képein, hasonlatain. Vannak családi vonatkozású dalai is; a szerelem is megszólal a kötetben. Isten-, haza- és népszerűtete tiszta magyar érzésből fakad. Becsüli a nemzetiségeket, a multból a kurucokat és Rákóczit. Ellensége a kivándorlásnak, teli van a haza sorsának jobbrafordulás-vágyával. Bizonyos plátóni vágy: erős fogja el. Rövid, majdnem egylélekzetű versek; szereti a terzinákat, főleg szerelmi sóhajaiban. Némi zeneiség is pergeti verseit. Csoportosításuk önkényes és túlmodern.

4. (*Ósz Iván.*) A versek címe fűdi a tartalmat. Önmagának lélekarangozik, szinte búcsúzik az élettől. Halálfélelem és halálvágy sajog benne, de

fájdalomjelenségei nem mindig indokoltak. Lelkehagyottságában homály és érthetlenség is nyilvánul verseiben. A föld csak bánat, kínlódás és boldogtalanság. Rossz sejtelmek gyötrik, ezért az égbe vágyik. Dürer-féle komorság, világfájdalmas hangulat csapong képein. Ilyen módon és ilyen alaphanggal verseiben sok az egyformaság, bár akad megkapó hasonlata is. Kevésrétegű képzelete néha cserben hagyja. A halál feszültségéből nem tud kibontakozni, a lelkek orvosával: az idővel, hadilábon áll. Verselése nem változatos. Rímei természetesk, nem keresettek; elhelyezésük: páros, kereszt, visszatérő és félrím. Verseit igyekszik szorgalmasan megfaragni. Nyelve néha homályos, törmelékmondatokból áll.

5. (*Somogyi Imre.*) Húsz év előtt jelent meg első verskötetete. Most önarcképét igyekszik adni, amint bibliás hevületben Isten oltárához közelít. A költemények java része Istent, Krisztust dicsőít, emellett a haza és családja is táplálja líráját. Zsolozsmáinak tárgya hit, szerelem, szeretet. E kötetben ismét az idősb ember dalol, nem nagy igényekkel, inkább nagy lelkesedéssel. A főváros zsvájában keresi a corpus Christit, de csak önmagában találja meg. Még az öngyilkosokat is a lux crucis hatalmával akarja megmenteni. Vallásos érzelme többféle lírai színváltozásnak előidézője, evangéliumi történeteket új alakban beszél el. A magyar nemzet sorsa Krisztus tragédiája. A harctéren is dalolt: himnuszokat zengett Istenhez, ódákat a magyar katonához. Egyetemes erkölcsi igazságokat hirdet. Belső világa gazdag és változatos, mintha állandóan imádkoznék; mindenképen türelmes és jámbor, igazi Tolsztojánus. Nyelve közvetlen, egyszerű, majdnem társalgó. Népmesékből, katona- és népdalokból egy-egy szálát átültet, mondatokat, helyzeteket kölcsönöz. Verselése szabályos, rímeit nem válogatja.

6. (*Ifj. Dezsényi Béla.*) A nyiladozó ifjúság érdekes virágzása. Még benne van iskolájának áhitatos, vallásos hangulatában és irodalmi tavárának Ady-kultuszában. Nem Ady hasonmása, jóllehet erősen adyz és Ady hanglejtése uralkodik rajta. Ady imádata és utánzása főhibája: az ökörszem a sas hátán akar az Alpeseken átrepülni. Ami Adytól megkülönbözteti: sokkal vallásosabb, hívőbb, mélyebben érző. Mint utánzó is Istennel a viharos modernizmus ellen küzd. Ez az a plasztikus sejt, melyből eredetiségre, önállóságra fog kibontakozni. Mihelyt az Ady-rezonánzia megszűnik, újjá fog születni. Esméi és eszményei vannak, van programja, ami Adynak nincsen, nem lázongó, nem szatirikus, magyarsága is tisztultabb, összhangtalanság nem zavarja. Van azonban homálya, fátyolos dagálya, szeszélye, kilengése, áfiumos álmodozása, érzelemtékozlása, titokzatossága, burkoltsága. Alkémias konyhájában ő sem talál színaranyat. Bár Ady szerint az élet minden pillanata szenzáció, ezt ő vallhatta, utánzóí kevésbbé. Nem is tudják a pillanat bűvét úgy lefogni, mint mesterüknek sikerült. Itt e munkában erős idegfeszültség nyilvánul s emiatt áll be néhol a zavar. Lírikus stilisztá, akit még elkábit a títánok szertelensége. Szimbólumai, allegorizálása, az erős metaforák, mind Ady-hatások. Enyhéséget, békét azonban csak Istenben és édesanyja mellett talál. Rapszodikus hangulata önkényes verselésre is ragadja. Verstana laza; időmértéket ütemezéssel vegyít, ami nem baj; ez is Ady-örökség. Strófái egyenetlenek, rímei nem tiszták. Nem valami érzékeny műszeren dolgozik. Képzelete, ábrázolása élénk, képei sejtelmesek, többször visszatérnek, néha túl-

zottak. A hang az övé, de a kéz Adyé. Értékmérője mégis saját bensőséges érzelme, sejtése és vallása. Majd ha leszokik a keleti fűszerekről, a paradicsom-madárbőr-kívánásról, az aranyporról, a színes rákokról, a fregattmadárról, a mangorafákról, amik az Adyákat olyan nagyon izgatják és lelkesítik, kedvesebben fog szólni és komolyabban lehet vele szóba állani.

7. (*Túrmezei László.*) Már 10 év előtt adott ki irredentás és háborús lángolású verseket. A turáni mult, jelen és jövő lengi át ezt a gyűjteményt. Zempléni Árpád hű követője, sőt a Numi Tarem- és Jelemi-ciklusban annak egyik művét fejezi be. Itt a vogul monda az alap: A világ teremtése; Tarem a teremtő, Jelemi (Elemér) a segédje és a monda hőse. Nagy kérdés, mért indulnak a turániak leginkább idegen turán hagyományokon, mikor a magyar is nyújt tárgyat. Nem találnak-e elég nyomokat a magyar néphagyományokban (Kálmány Károly) és a magyar népmesék gyűjteményeiben (Kisfaludy Társaság)? A költészet és a mítosz abban is rokon, hogy nemcsak a történeti valóság, hanem a történeti nem valóság is művészi földolgozásra érdemes tárgy. E szempontból néphagyományaink és népmeséink még kibányászatlan kincsesbányák. Több és mélyebb tudás: lángszem kell meglátásukhoz. A mesemadár röpködését érteni is kell. Turánunk visszavezet napkeletre, ismeretlen tájakra, ahol ismét erők, nagyok, legyőzhetetlenek lehetünk. Mostani helyünkön, az „árja csodák“ között és a sémita-tengerben elveszünk. Van hite, mely egyrészt pogány, másrészt keresztény: Krisztussal együtt Hadisten is megfér. Ez az ötvény azonban nem eredeti. Verselése kifejlett, tudatos; belcillik nagy mintája formáiba. A lírai rész meglehetősen crejű, az epika töredék, nem nyújt fogalmat tudásáról. Régieskedése nem alapos. Idegen szavait, az ősi szerszámokat nem magyarázza, így sokszor érthetetlen.

8. (*Böngérfi János.*) A régi mondákat négysoros alexandrinusokban verseli. Verselése sikerült. Voltaképen a népnek és az ifjúságnak írta. Ez hasznos is volna, hogyha tudna mondaköreinkből újabb fordulatokat, más meglátást, más előadást, más nyelvet és hangot, a lelki élet újabb változatait kicsiholni. Nincs benne sem régiesség, sem népiesség. Régi malmot tapos és kevés értékes lisztet öröl. Érdektelen elbeszélések: nagy a köznapiság, kicsiny az invenció. Epizódokat nem tud egységes eposzba egybekapcsolni, még az epopója sem sikerül. Lényegtelen kidolgozása a krónikáknak. Inkább altatószer.

9. (*Lelkes Nándor József.*) Ez kurucgyűjteményének hatodik kötete; nem elbeszélések csokra, hanem elmélkedés az egész kurucköltészetéről; egyes daloknak magyarázata és korbeli elhelyezése. Thaly Kálmánt híven követi, legsúlyosabb érveléseit tőle kölcsönzi. A tudományt népszerűsíti; ez ereje. A Riedl-elméletnek ellensége és reméli, hogy ennek igazolására a felvidéki papi és családi levéltárakban meg fogja találni a kétségbevont költeményeknek eredetieit vagy tót hiteles korbelt fordításait. Jóllehet ma már a Riedl-elmélet a legújabb antológiákban és az iskolai tankönyvekben is elfogadott tényállás, ő a sárospataki kutatókkal tart. A gyűjteményben közölt tót dalokból és fordításokból még nem lehet álláspontját megerősíteni. A közölt két Thaly-levél sem bizonyít. Ma a Riedl-elmélet szilárdan áll, mindaddig, amíg másutt is eredetiben vagy hasonmásban vagy tót nyelven megtalálják a kétes költeményeket. A tót dalok hangulatosak; szeretik a hangutánzást, mint azt a magyarokéban és a kurucdalok mai korbelt szerzőiben is megtaláljuk. A dalok

zenéjéről is hallunk. Megdönti a Czinka Panna mondát, mert Czinka Pannának (1722-ben született, Rákóczi 1735-ben halt meg) semmi összeköttetése nem volt a kurucokkal. Lelkes, az ifjúságnak és a köznek kedves munkát írt. *mgg.*

P. Jánossy Béla: Mister Nemere. Cluj-Kolozsvár, 1929. 190 l. A Minerva r.-t. kiadása.

Jánossy Béla a szépirodalom minden ágát műveli és kritikus is. Szép-prózája túlságosan prózai. *A császár bűnbakjai* című munkájának alatta marad mostani regénye.

Egy szegény székely kántor fia, Nemere Pali érettségi után beáll egy báróhoz a cséplésnél munkafelügyelőnek. A báró megkedveli, néhány heti munkáért ad neki 5000 forintot és azonkívül is ellátja a műegyetemi tanulmányaihoz szükséges anyagiakkal. A báró halála után a harmadéves technikus szűkös napokat lát, de a báró leánya, noha férje lenézi és meg is sérti Palit, tízezer forintot küld a fiúnak (második deus ex machina). Pali a mérnöki oklevél megszerzése előtt Amerikába hajózik, a tengerből kiment egy amerikai milliomos leányát, ez álláshoz juttatja (harmadik deus ex machina!). Amerikában megszerzi a mérnöki diplomát, becsületet vív ki a székely névnek, nőül veszi a kimentett milliomos leányt és hazahozza szülőfalujába.

Romantika és költői igazságszolgáltatás van elég ebben az érdekes regényben. A becsület megkapja jutalmát, a gonoszok (a báró jellemtelen, pénzsóvár veje és egy kommunista gyilkos munkás) megbűnhődnek. Az egyszerűbb igényű olvasó elégedetten teszi le kezéből a könyvet; mihielyt azonban kissé is magasabb igényt táplálunk, lélektani elmélyülést keresünk — amire Erdélyi regényíróink feljogosítanak —, ezzel adósunk marad a regény. A szerző nincs tisztában a forint értékével. Ha egy szegény kántortanító fia 5000 forintot kap (41. l.), ami ma 15.000 pengőnek felel meg, annak ez a műegyetemi négy évre bőségesen elegendő. Palit pedig ez összesen felül is segélyeztetni és mikor a báró meghal, a szerényen élő fiú egészen pénzforrás nélkül marad. Az sem valószínű, hogy egy érettségizett diák még látásból sem ismerné a vidék földesurának egyetlen leányát (35. l.). Néhány tájzavának magyarázatával adós maradt a szerző. Pl. a rácsulyból szabadult csikó (10. l.), a német Reitschule-ből rontott székely szó volna? Megpallotta a portól ruháját (27. l.). A *matat* Erdélyi szót ily értelemben ismerjük: lassan dolgozik, pepecsel; de a szerző ily értelemben használja: titkosan dolgozik. Nem volt nehéz kitalálni, hogy Hundley keze *matat* a dologban. (155. l.) Pár nap előtt (165. l.) helyesen: pár nappal ezelőtt. Az amerikai cigányprimás hegedüléséről azt írja, hogy az üveghangokban több sejtelen, vágy imbolygott, mint otthon. (119. l.) A hegedű üveghangjai csak a művész ügyességét mutatják, de érzelmeiket ezek a mesterkelt, hideg hangok nem tudnak kifejezni.

Sok sajtóhiba bosszantja az olvasót. Az Erdélyi Szépművészeti Céh kifogástalan, művészi nivójú kiadásai mellett a másik kolozsvári kiadótól, a Minerva r.-t.-től is gondosabb munkát várhatnánk. Sz. I. A.

Barna János: A makói Hollósy Kornélia Színház története. Makó, 1929. Kiadja: Csanád Vármegye Közönsége. Csanád vármegyei Könyvtár. Szerkesztik: Dr. Barna János és dr. Eperjessy Kálmán. 18. sz.

Barna János a magyar színészettörténet buzgó munkása már régebben foglalkozik a makói színészet történetével. 1928-ban adta ki Fejezetek a makói

színészet multjából című kis munkáját; 1929-ben Makó színésze és irodalma című érdekes dolgozatát s most egy nagyobb munkájában beszámol a makói Hollósy Kornélia-színház 26 éves történetéről. Sok gondos utánjárással állította össze művében ennek a fiatal színháznak a történetét. Sok küzdelem után sikerült az állandó színház megvalósítása, míg végre 1903-ban átadhatták az épületet Zilahy Gyulának, aki ez év augusztus 18-án kezdette meg előadásait. Zilahy után Pesti Ihsz Lajos, Nádas József, Makó Lajos, Mariházi Miklós, majd ismét Nádas József, Thury Elemér, Andor Zsigmond, Kiss Arpád társulatai játszottak a színházban. Barna János lelkiismeretes gondossággal állította össze a negyed század alatt előadott színművek jegyzékét. Ez a jegyzék nem teljes, mert a makói újságok nem mindig közölték a teljes színházi műsort, színlapgyűjtemény pedig nincsen. A Nemzeti Múzeum színlapgyűjteménye sem használható, mert nincsen rendezve. A színlapok csomagokba kötve fekszenek a Múzeum pincéjében. A színésztörténet kutatója így is jó hasznát veheti Barna könyvének, amelyben megtalálhatja a színtársulatok névsorát is. A könyvet 16 jól sikerült kép díszíti. P. J.

Szegárdy József: Babits Mihály Iphigenia-fordításának méltatása. Szeged, 1929. 26 l.

A szerző számos idézetet hoz fel annak igazolására, hogy Babits Mihály Goethe-fordítása nemcsak Csengery János magyar Iphigeniája mellett marad el, hanem Kis János száz év előtt megjelent Goethe átültetésének színvonalát sem éri el, az utóbbi ma is fölötte áll mind a hang nemessége, mind a szöveg hűsége dolgában. „Goethe Iphigeniája, mint a maga nemében páratlan világ-irodalmi mű, kiválóan alkalmas arra, hogy bármely nyelvre lefordítva, a legnemesebb idealizmus és a legválasztékosabb költői dikció példaadója legyen. Sajnálattal látom, hogy Babits Mihály fordításában sem ez a magas szintű idealizmus, sem ez a fenkölt dikció nem jutott el a maga jogaihoz.“ — Goethe: Wie enggebunden ist des Weibes Glück; Csengery: A nőnek üdve mily szűk és kimért; Babits: De mily rövid pórázon él a nő. — Kis János: Az élet csak halál, ha haszna nincs; S az asszonyé e sors, kivált enyém; Babits: Hasztalan Elni anyyi, mint korán Halni: asszonysors s legfőként enyém.

A nagykőrösi Arany János Társaság évkönyvei. Negyedik kötet. Szerk. Törös László főtitikár. Nagykőrös, 1929. 160 l. A nagykőrösi Arany János Társaság kiadása.

A nagykőrösi írók egyesülete buzgón terjeszti az irodalmi műveltséget az ottani művelt közönség körében. Évkönyvének magyar irodalomtörténeti vonatkozású közleményeiről az irodalomtudomány is méltánylással szólhat. — Patonay Dezső: Szász Károly. Visszacmlékezés a nagytekintélyű íróra és műfordítóra, a nagykőrösi gimnázium egyik büszkeségére. — Osváth Ferencné Kholen Albina: Iduna élete és költészete. Az előbbi dolgozatnak gondosan megírt párja, a korán elhunyt költőnő emlékének megújítása. — Révfy Géza: Arany János mint dalszerző. Az idevonatkozó adatok népszerű összefoglalása, a dallamok jellemzése. — Muraközy Gyula: Arany János. A Társaság közgyűlése alkalmából az Arany-serleggel mondott szép beszéd. — Törös László: Sárvári Pál, Arany János professzora. Részlet a kiváló református tanár életrajzából. — A hivatalos közlemények közt megtaláljuk Benkó Imre elnöki

beszédeit, Patonay Dezsőnek Szabolcska Mihály ókéscei lakóházánál mondott beszédét, továbbá Törös László főttkári jelentését az év történetéről.

A debreceni Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja. Hajdúhadház, 1929. 234 l.

A vaskos kötetben egyrészt Pap Károly irodalomtörténeti vonatkozású rektori székfoglaló beszédét olvassuk, másrészt helyet foglal benne Mitrovics Gyulának Apáczai Csere Jánosról tartott beszéde. Pap Károly tanulmánya arra a kérdésre ad feleletet: hogyan kapcsolódott nemzeti irodalmunk fejlődése a külföldi irodalmakéhoz; Mitrovics Gyula egybefoglalja mindazokat az eszméket, melyek Apáczai Csere János munkásságát irányították. Magas szempontú átpillantás mind a két beszéd, céljuk nem új adalékok nyújtása, hanem bölcseleti szellemű tájékoztatás.

A pápai Jókai-kör évkönyve az 1924—29. évekről. Pápa, 1930. 112 l. Főiskolai Könyvnyomda.

Körös Endre szerkesztő az évkönyv első közleményében összefoglalja a pápai Jókai-kör multjának és jelenének legfőbb mozzanatait. A kötet tartalmát költemények, novellák, ismeretterjesztő közlemények sorozata foglalja le. — Irodalomtörténeti vonatkozású Gálos Rezső tanulmánya: Vörösmarty ünnepén. Szépen megírt esszé. — Kerecsényi Dezső Irodalom és közönség címmel bölcseleti szellemű fejtegetéseket közöl témájáról. — Pongrácz József Jókai Mór pápai tanulmányának emlékéét újítja fel. — Sándor Pál visszapillant a magyar színházat gyermekkorára.

Esterházy Miklós nádor iratai. I. Kormányzattörténeti iratok Az 1642. évi meghiusult országgyűlés időszaka. Szerkesztette Hajnal István. Esterházy Pál herceg kiadása. Bpest, 1930. 98 és 460 l. Stephaneum Nyomda.

A kötetet Esterházy Pál herceg előszava nyitja meg, az ő költségén jelent meg ez az értékes forrásgyűjtemény, levéltárának és más tudományos gyűjtemények anyagának felhasználásával bocsátotta közre a kötetet Hajnal István kiváló történettudós, hercegi levéltáros. Mind a bevezetés, mind az oklevéltár kiválóan gondos munka, a magyar történettudomány mindkettőnek hasznát fogja látni. A herceg Esterházy-család feje hálára kötelezte a magyar történettudományt, hogy költséget nem kímélve megindította a nagyszabású vállalatot. Nyilatkozata szerint: „Halhatatlan ősem, nemzetiségünk első nagy és történelmi jelentőségű egyénisége iránti kegyelettel eltelt szívvel ajánlom a művet minden hazáját szerető magyarnak.“

FOLYÓIRATOK SZEMLEJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei. Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Gulyás Pál, Halász László, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

Budapesti Szemle. — 1930. évf. 9—10. sz. Ifj. Pongrácz Alajos: *Szépirodalmi folyóirataink 1848-ig.* (I—II.) A Ferenczy József művéből, „A magyar hírlapirodalom története 1780—1867-ig“ c. munkából ismert anyag idetartozó részének újabb csoportosítása, áttekintése és némi kiegészítése. — 11. sz. Berzeviczy Albert: *Irodalmi viszonyaink az összeomlás után.* A régi nemzeti ideálokhoz való ragaszkodás nélkül nincs igazi nemzeti fejlődés az irodalomban sem. — E. R.: *Angol könyv Tisza Istvánról.* George A. Birmingham Magyarországon járt, ír protestáns pap A wayfarer in Hungary c. munkájának ismertetése. — 12. sz. Viszota Gyula: *Széchenyi elmébaja.* Mikor 1857 után Széchenyi visszatért az életbe és az emberek látták, hogy elméje oly sziporkázó és éles, mint amilyen 1848 előtt volt, akadtak olyanok, akik nem tudván az előzményekről, azt hitték, hogy a nagy politikus tán nem is volt beteg, csak érdekből tüntette fel magát annak. A feledékenységbe merült adatok fejtárása azonban azt bizonyítja, hogy a döblingi intézet Széchenyi számára valóban kórház volt és nem menhely. — Szász Károly: *Molnár György Kolozsvárott.* Adatok az egykori jeles színész és kolozsvári színigazgató életéhez. — Voinovich Géza: *Keresztút.* (Jelenet egy felvonásban.) Szindarab Kisfaludy Károlyról. Előadta a Nemzeti Színház 1930 nov. 21-én. — Kékay Lajos: *Szabolcska Mihály* (1861—1930). Szabolcska elvesztése költészetünket eredeti s minden árnyalatában magyar csengésű hanggal tette szegényebbé. — Kosztolányi Dezső: *Emlékezés Bartóky Józsefre.* Bartóky a novellának finom kiaplasztikusa. Alakokat mintázott, kiket vidéken figyelt meg. Csupa kisemberek ezek, bármi is a rangjuk. A humor alázatos figyelme megnagyítja őket. Hite a gyöngédség volt, műzsája az irdalom.

Debreceni Szemle. — 1930. évf. 5. sz. Hankiss János: *Magyar ábránd a nyolcvanas évekből.* Boksics Gusztáv Barna Arthur (1880) c., Verne és Jókai hatása alatt írt regénynek elemzése. Bár Beksics Jókai követője, műve némi korrektívumot ad Jókai művéhez. Mert alacsonyabb ennél; más valóságosabb szögben látja a művelt magyar ifjúság eszményét a kiegyezést követő évtizedekben. — Brisits Frigyes: *A XVII. század magyar irodalma.* (Vázlat egy idegennyelvű magyar irodalomtörténet számára.) A XVII. századi magyar irodalom jelentősége, legfőbb jelentősége, hogy szinte példázó erejű egészséges érzékkel segítette át magát a nyugati szellemnek a renaissance-barokk formájában reáható találkozásán. A logikusabb utat adta meg e század arra, hogyan lehet nemzeti gyökérezeten irodalmi művelődést kifejleszteni. A következő század feladata lett volna ezt az örökséget átvenni s a szintézist el-

végezni. — Molnár József: *Jókai első párizsi útja*. Jókai 1878 augusztus 28-tól szeptember 10-ig volt először Párizsban. Főkép a kiállítás kedvéért utazott oda. Valószínű, hogy az írói körökben is megfordult, mert 1900-ban az öt ünneplő francia tudósokat, mint ismerősöket említi. — Szerb Antal: *Yeats magyartárgyú költeménye*. A szóbanforgó vers címe: How Ferenc Rényi kept Silent. (Hogyan hallgatott Rényi Ferenc.) Egy magyar szabadságharcosról szól, akit Haynau kegyetlenkedései sem képesek annyira megtörni, hogy a bujdosókat elárulja. (Az ír származású Yeats-et a ma élő legnagyobb angolnyelvű költőnek tartják. 1924-ben Nobel-díjat nyert.) — Brachfeld Olivér: *Az iberiai félsziget hungarica problémái*. Magyar vonatkozású adatok a spanyol, katalán és portugál irodalomból (vonatkozással Karl Lajos még 1916-ban megjelent hasonló tárgyú tanulmányára). — Oláh Gábor *negyedszázados írói jubileuma*. 1930. év május 11-én ünnepelte a debreceni Ady-társaság a debreceni származású jeles költő írói fellépésének 25 éves fordulóját. Az ünnepelt ez alkalomból gondolatokban gazdag beszédben tekintett vissza eddigi pályájára. — Dercze Lajos: *Kísérletek Debrecen irodalmának történeti áttekintésére*. Az utóbbi 70 év alatt Kulini Nagy Benő, Szücs István, Géresi Kálmán és Kardos Albert tárgyalták több-kevesebb szerencsével Debrecen irodalmát. Az utódok kötelessége megírni e nagymúltú város szellemi életének fejlődését. — Hankiss János, Juhász Géza: *Egy könyv történetéhez*. A „Panorama de la Littérature Hongroise Contemporaine“ c. francianyelvű magyar irodalomtörténet megírásánál követett alapelvek ismertetése.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1930. évf. 3. sz. Jolantha v. Pukánszky-Kádár: *Wiener Bühnenüberlieferungen im ungarischen Volksstück*. (II.) A bécsi színműirodalom hatásának közvetítője a magyar népies tárgyú drámairodalomra a magyarországi német színészet volt. — Elemér Moór: *Die Spielleute der Burgherren von Lockenhausen*. Adatok a középkori német-magyar kultúrkapcsolatok történetéhez. — Josef Trostler: *Die ungarischen Iphigenie-Übersetzungen*. Goethe Iphigeniája magyar fordításainak áttekintése és Babits Mihály fordításának elismerő méltatása. — 4. sz. Julius Farkas: *Deutsch-ungarische geistige Beziehungen zur Zeit der Romantik*. A magyar német szellemi kapcsolatokról a romantika korában. (A berlini Német Filológiai Társulat ünnepi ülésén tartott előadás.)

Erdélyi Múzeum. — 1930. évf. 7—9. sz. Tavasz Sándor: *Magyar tudományos törekvések Erdélyben*. A kérdés múltjának áttekintése és a jelen körülmények figyelembevételé alapján megállapítható, hogy az erdélyi magyar tudományosság történeti folytonosságát megmentette és fenntartotta. — Szabó Attila: *Egy ismert és egy ismeretlen kuruckori ének*. Adatközlés. — Boros György: *Adatok az Erdélyi Múzeum-Egyesület történetéhez*. Elnöki megnyitó az E. M. E. marosvásárhelyi vándorgyűlésén 1930. augusztus 28-án. — György Lajos: *Valkai András életéhez*. A kolozsvári r. kath. főgimnázium XVI. századi eredetre visszanyúló Lyceum-könyvtára egy érdekes latinnyelvű, XVI. századi nyomtatványokból álló colligatumot őriz. Az egyes darabok lapszéleinek bejegyzései Valkai Andrástól származnak s megállapítható belőlük, hogy írójuk 1584-ben még élt, továbbá, hogy valamikor — mint eddig is tudtuk — csakugyan a fejedelmi ítélőszék tagja volt. — Dömötör Sándor: *Gyermekgyilkos nők néphalladainkban*. A címben írt tárgyra vonatkozó adatokból kiderül, hogy

nem minden, aktualitást megéneklő ballada oly újkeletű, mint első pillanatra vélnők.

Ethnographia. — 1930. évf. 2. sz. Köhler Aladár: *Szápáry Péter mondája*. (I.) Hosszabb tanulmány a Szápáry-monda keletkezéséről, irodalmáról és történelmi hátteréről. A monda első írásbafoglalása a Hesperus c. bécsi német folyóiratban található meg: az 1816. évf. szeptember havi 43. számában „Peter von Szápár”. — Dömötör Sándor: *A betyárromantika*. (II. vége.) A betyárromantika népi szempontból naiv, szellemtörténeti (irodalmi) szempontból pedig tudatos, negatív cinizmus a társadalmi törvények tökéletlenségéből származó s az erkölcsi törvényekkel szembenálló szociális életjelenségek iránt. Ennek a negatív cinizmusnak eszköze a hamis idealizálás: a nép ösztönszerűen, az irodalom pedig tudatosan idealizálta a rablót. — Dömötör Sándor: *A nagydíai cigányokhoz*. Adatközlés. Posty Frigyes egy, 1846-ból való, Erdélyi Jánoshoz intézett levele a cigányadomákról.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1930. évf. 3. sz. Trencsényi Károly: *Arany János lappangó írásai*. A szerző Aranynak tizenhat, eddig lappangó, kisebb terjedelmű — fordított és eredeti — írására bukkant a Szépirodalmi Figyelőben és a Koszoróban. A cikk röviden ismerteti a most már szerzőjünkél fogva érdekessé vált közleményeket. — Timár Kálmán: *Domonkosrendi magyar kódexek*. (I.) A tanulmány a domonkosrendi kódexek családfájának bemutatása után a kétségtelenül domonkos eredetű kódexek közül a következőket ismerteti: 1. Winkler-kódex; 2. Gömör-kódex; 3. Könyvecske a szent apostoloknak méltóságáról. — Romhányi Gyula: *A magyar politikai végjárték fejlődése*. (I.) Az előzmények áttekintése után a következő darabok részletes elemzése: Nagy Ignác: Egyesüljünk, Tisztújítás, Armány és szerelem; Vahot Imre: Mág egy tisztújítás, Országgyűlési szállás, Eljen a honi; Gaál József: A vén sas; Beöthy Zsigmond: Követválasztás; br. Eötvös József: Eljen az egyenlőség; Szigeti József: Egy táblabíró a márciusi napokban; Obernyik Károly: Magyar kivándorlott a bécsi forradalom alatt. — Honti János: *A Szilágyi- és Hajmási-monda szövegtörténete*. A dolgozat a Szilágyi- és Hajmási-monda változatait közös alapvázra húzva, szlárd alapot nyújt a további tárgy történeti kutatásnak. — Adattár: Perényi József: *Szemere Miklós irodalmi hagyatékából*. (I.) Kőlcsey Ferencnek Szemere Györgyhöz (1815. V. 31. és 1815. IX. 1.), Kertbeny Károlynak Szemere Miklóshoz (1852. IX. 9.), Császár Ferencnek Szemere Miklóshoz (1853. III. 24. V. 2., V. 29.; 1854. II. 19., VIII. 26., é. n. IX. 16.), Bérczy Károlynak Szemere Miklóshoz (1857. XII. 30.; 1861. XI. 1.), Lévy József Szemere Miklóshoz (1858. IX. 27.), Tóth Endrének Szemere Miklóshoz (1858. XI. 30.; 1859. I. 7.; 1862. IX. 22.) írt levelei. — Waldapfel József: *Katona drámái és kéziratok*. Tartalmas kiegészítő jegyzetek a nagy költő kéziratairól. A Nemzeti Színház könyvtárában levő kéziratok közül egyik sem a költő eredeti kézírata, mint Abafi nyomán írni szokták. Egy részük a különféle társulatoktól használt sűgőkönyv, más részük, amint ez egybevetés alapján megállapítható, id. Katona József másolata fia drámáiról. — Szabó T. Attila: *Lupuj vajda történetének ismeretlen változata*. Adatközlés a br. Apocsalád abasfalvi könyvtárából származó. XVII. századi kéziratos Formularium alapján. — Gulyás József: *Gróf Teleki verse a toleranciáról*. Szövegeltérések közlése a sárospataki főiskola kézirata

tárában található változat nyomán. — Timár Kálmán: *Adalék Hajnal Mátyás életéhez.* — U. a.: *Táncz Menyhért származása.* — Hegyaljai Kiss Géza: *Torna Borbála sirverse 1688-ból.* — Zámbo Aurél: *Tóth Kálmán három eddig ismeretlen költeménye.* (1851. IV. 1-ből.) — Vértes O. András: *Dézsi András: „Világ kezdetitül...“ c. költeményének keletkezési éve.* A vers valószínűleg 1549-ben készült. — Dercze Lajos: *Vörösmarty emlékezete a debreceni szentatusban.* A debreceni községtanácsból 1855-ben Vörösmarty árvái javára tervezett hangversenyt az akkori állami hatóság nem engedélyezte. — *Könyvismertetések.*

Lantos Magazin. — 1930. évf. 13. sz. Tábori Kornél: *Jókai titkos noteszeiből.* A nagy író néhány emlékeztető jegyzetének közlése (facsimillékkal). — Rubinyi Mózes: *Kegyelmes író társunk: Hegedüs Loránt.* Riportszerű megemlékezés. — R. M.: *A „srácok“ Bessenyei „Tarimenes“-ét adják ki.* (Gyorsfénykép egy mai magyar gimnáziumból.) A budapesti Berzsenyi D.-gimnázium VII. o. tanuló kiadták Bessenyei Gy. Tarimenesét, a cikkíró ez alkalomból dícsérettel emlékezik meg a diákokról és kiváló tanárukról, Vajthó Lászlóról. — Govorkovich János: *A költők fejedelme.* Rövid megemlékezés Hugo Károlyról, a Báró és bankár c. színdarab különös életű szerzőjéről (képpel és facsimillékkal).

Levéltári Közlemények. — 1930. évf. 3—4. sz. Bálint Nagy István: *Sámboky István végrendelete.* A XVI. század európai hírű, magyar származású humanista tudósa 1584. év március 20-án kelt német szövegű végrendeletének közlése a bécsi Nationalbibliothekben levő eredeti alapján.

Mínerva. — 1930. évf. 5—7. sz. Zolnai Béla: *Mikes Kelemen.* (II.) Mikes egyike legszélesebb skálájú íróinknak. Van benne janzenista fatalizmus, nevelő életbölcselet, gáláns udvariasság, enciklopedikus érdeklődés a lojalis morál keretein belül, szabados malicia, naiv mesélőkedv és soha nem szűnő kedély. Viszont sok minden hiányzott belőle, ami nem is lehetett meg benne: esztétizmus, hazafias irodalmiság, kritizmus stb. A szent embertől a bölcs udvari emberig ívelnek képességei. A bölcseletet nem Descartes tól, sem Bayle-től tanulta, hanem konkrétabb olvasmányaiból s magából az életből. De ember is volt és egyéniség, akinek szellemi kontúrjait nem faragja le az idő. — Szerb Antal: *Vörösmarty-tanulmányok.* (II.) A Zalán futása őseit a magyarországi latin költészetben kell keresni. Vergilius és kisebb mértékben Ovidius klasszicizált receptjei nyomán készültek az első latinnyelvű eposzok, melyek tárgyuknál fogva már a magyar irodalomhoz tartoznak. (Kazy F.: Hunniasa 1731-ből; Adányi András: *Fastorum Hungariae Pars.* 1742-ből stb.) E latin-magyar költők vergiliusi örökségét vették át deákosaink. A Vergilius-kultusz nemcsak a deákos iskolát jellemzi: a korhoz épűgy hozzátartozik, mint a Horatius-kultusz. Vergilius Vörösmarty számára elsősorban stilsztikai példagyűjtemény volt; az Aeneisben gyönyörű illusztrációkat talált mindazokra a stilsztikai fogásokra, melyeket a scaligeri poétika az eposz számára előírt. Hogy Vörösmarty-nak volt bátorsága kirohanni olykor az antik eposz várából és szabad mezőn csatározni, az a másik epikus tradíciónak köszönhető, annak a fejlődésvonalnak, amit Osszián neve jelöl. Osszián mintája adta meg Vörösmarty-nak azt a bátorságot, hogy áttörve az antik eposz-sémán, az eposzt a szubjektív kifejezés eszközeül használja fel. Vörösmarty valószínűleg azért

választotta a hexameteres versformát, mert úgy látta, hogy ebben a versformában hozható szintézisre Vergilius és Ossián. A Klopstock-féle Hermann-komplexum hatásának nyomai is fölfedezhetők a Zalán futásában. Jellemző e tekintetben, hogy Vörösmarty ősmagyarjában semmi tipikusan magyar vonás sincs; a költő nem vetíti vissza az ősökbe a korabeli magyar paraszt sajátosságait, mint Arany János tette hunnok ábrázolásakor. — Balogh József; *Szent István politikai testamentuma*. (I.) Hosszabb tanulmány a Szent István-féle intelmek (De morum institutione) szellemtörténeti kapcsolatairól és jelentőségéről.

Messaggero Della Libreria Italiana. — 1930. évf. 1—3. szám. A. Radó: *La cultura italiana in Ungheria*. Rövid cikk az újkori olasz-magyar kulturális kapcsolatokról.

Napkelet. — 1930. évf. 10. sz. Horváth János: *Középkori irodalmunk történetéből*. (Részletek egy megjelenendő könyvből.) Kézai Simon huntörténete a szépirodalmi gesták módjára spekulatív megszerkesztett elbeszélés. De noha sem történeti, sem mondai hitele nem igazolható, kombinációnak logikus, elbeszélő szerkezetnek jeles teljesítmény. Kézai nem mondát írt át történeté, de történetet akarván írni, mondaalakításhoz adott ösztönzést s anyaga részben mondává, egész koncepciója közhitté vált. „Scripturának“ ily mérvű átáramlása az iratlan műveltség birodalmába: párját ritkító tünemény. Az 1500-as évek tájékán mintegy megszervezetten toppan elénk a kézzel írt magyar kódexek tömege. A XV. századiakkal együtt körülbelül ötvenre rúg a pusztulástól megmentett kódexek száma. Csaknem kizárólag apácák számára írt magyar könyvek azok, a vallásos áhitat olvasmányai. Hogy oly irodalom föllendülhessen, mely mindenestül a latin függvénye, ahhoz magának a latin irodalmiságnak felvirágzása volt szükséges. Ez megtörtént Mátyás korában és közvetlen utána: az egyházi latinság területén. A nyomtatás feltalálása is részes a kéziratos magyar irodalom föllendítésében, mert a középkor legnépszerűbb munkáit sok példányban tette hozzáférhetővé s kódex-irodalmunk nagy része már nyomtatásban is megjelent latin műveknek a fordítása. A föllendülés közvetlen okát a ferences- és domonkosrendnek a Hunyadiak korában végbement s részben megismételt fegyelmi reformjában kell látnunk. Mert mi e kézirattömeg voltakép? Az igaz szerzetesség nevelőeszköze. Az idetartozó anyag élén fejlődéstörténeti jelentőségénél fogva az Érdy-kódex áll. E terjedelem szerint legnagyobb kódexünk nem egy bizonyos szerzet vagy kolostor használatára készült, hanem egy kiváló tudós egyéniség szabad elhatározásának, mondhatnók irodalmi ihletének szülötte. Szerzője, a „Karthauzi Névtelen“, 1527 nov. 23-án végezte be munkáját. Talán már őt is megérintette az új idők szele. Mindenesetre az ő latinnyelvű előbeszède az első tanúságtétel irodalmunkban a vulgáris, a nemzeti nyelvnek — nem jogai, hanem hasznos és szükséges volta mellett. Rajong a tudós Szent Jeromosért. Nem egyszer kezdi előadását ihletért való escedezéssel. Egész viselkedése inkább az íróé, mint az előadóé; jelen nem levő olvasókat tart szem előtt. Magyarzatai közt nyelvészeti érdekűek is vannak; némi stílusmértatásra is bukkanunk a Szent Bernátról szóló beszédben; sőt a szép olvasmányoknak reá gyakorolt hatását sem hallgatja el. Nyelve is figyelmet érdemel. Nem öntudatos stilszta ugyan de a legönállóbb és bátrabb fordítók közé tartozik. Személyéről, sajnos, alig

tudunk valamit. Könyve beszédgyűjtemény, mely az előszó szerint az egész egyházi évre szólna. Beszédeit s legendáit számos példával fűszerezi. Nevezetesebbek: a rágalmazó, a kegyetlen úr bűnhődése a pokolban; az együgyű fráter; a tisztességet tartó özvegy stb. Vasárnapi beszédeinek kivált első sorozata érdemel figyelmet, abban is az ádventi bezédek. Legendái közül, a mi szemünkben, a magyar szentekről szólók a legbecsesebbek. Szent István és László legendájában valamely krónikát véve alapul, voltaképp magyar történetet ír, s így ezekben történetírásunk legelső magyarnyelvű termékeit üdvözölhetjük, nyelvükben pedig a magyar történeti stílus első zsenyéjét. Egész kódexirodalmunkat tekintve kolostori fordítóink természetesen nem öntudatos stiliszták; esztétikai szándékok távol állanak tőlük. Ami szépség stilisztikai érték fordításaiukban található, az teljességgel naiv tulajdonuk: vagy a latinság formai ajándéka, vagy a magyar nyelv saját szépsége, vagy alkalmi fölmelegedés önkénytelen sugallata. Stilisztikai közönyük legfelölőbb bizonyítéka a rag- és szóisméltésbe való könnyű belenyugvásuk. Mindez azonban (akárcsak a végtelen körmondatoság) nem pusztán negatívum: nem egyszerű formátlanság, hanem hajlam és diszpozíció a halmozás iránt. Forma a halmozás is, még pedig legegyszerűsebb stilisztikai formája e primitív irodalmi nyelvnek. Együgyűbb, naivabb változatai mellett szabályosabbak is vannak. Az „együgyűbbek” közé számítható az a szóhalmozás, melyet csak a mennél teljesebb kifejezés lírai ösztöne szül és igazgat, s mely különösen a „divina dulcedo”: a mennyei édesség kifejezni törekvésében végzi a maga halhatatlan erőfeszítéseit. Ennek egyik jellegzetes típusa a mennyei jegyessel való egyesülés misztikus gyönyörűsége, melynek viszont ószövetségi s földibb előképe: a *Canticum canticorum*. Szép fordítását őrzi ennek a Döbrentei-kódex. Mindez a „halmozás” korántsem szószaporítás, hanem egy törő sarjadt kifejezési próbák spontaneitása: a rajongás naiv stílképlete. Még sokáig megmaradt a vallás az irodalmi műveltség főtáplálójának, de a reformáció és ellenreformáció által megoszolván, azt a kizárólagosságot és szellemes egyszerűséget, mely a középkorban volt sajátja, többé nem nyerte vissza. A nemzeti klasszicizmus leáldozása óta a legkülönbeflébb, egyoldalú európai hatásoknak volt és van kitéve irodalmunk: nem válnék kárára érintkezésbe lépnie európaiságunk legelső formáival sem, addig is, míg újból meg nem találja a hagyományos és modern elemek megbékélt összhangját. — 11. sz. Kerecsényi Dezső: *Kisfaludy Károly* (1788—1830.) Kisfaludy irodalomszervező volt, ismerve korának eszméigényeit; volt irodalmi élet-érzéke. — 12. sz. Baros Gyula: *Az irodalmi fejlődés fokozatai*. Thienemann Tivadar Irodalomtörténeti alapprogramnak c. munkájának ismertetése vonatkozással Horváth János Magyar irodalomismeret (A szintézis alapelvei) c. tanulmányára.

Népünk és Nyelvünk. — 1930. évf., 9—12. sz. Mészöly Gedeon: *Mutatvány az O-magyar Mária-siralom magyarázatából*. A „Fugva, húsztuva. üklelve” szövegű sorban az „üklelve” szó oly öklelést (= megéklözést) jelenthet, melyet Jézus akkor szenvedett, mikor húzva-vonva vitték a főpap elé.

Pásztorház. (Cluj-Kolozsvár.) — 1930. évf. 13. sz. Tabéry Géza: *A helikoni trók ötödik találkozója Marosvácsen*. „Ma a Helikon már oly magasságokba érkezett, ahol a földi jobb- és baloldalakat elmossa a magasság mindent repítő messzesége... Vécis nem is irodalmi szalón, hanem egy érzékelhetetlen rádió-

leadó. Villamos hullámokat termel és láthatatlanul adja át a műveltséghez tartozó termelő eszméket mindenki számára, aki fel akarja fogni a helikohi gondolat hullámhosszát.“ A helikohi gondolat röviden kifejezve: a tiszta irodalmiság hite minden világnézet fölött, függetlenül a mindenkor előtérbe-tolakodó „világnézeti“ egynaposságoktól. — 14—15. sz. Sulyok István—Várady Aurél: *Két halál*. Meleghangú megemlékezés a nemrég elhunyt Jancsó Benedekről és Moldován Gergelyről (a két tudós-író arcképével). Jancsó Benedeket az eljövendő korok erdélyi magyarságának azzal a tisztelettel kell körülvennie, mely az emberiség történetének kimagasló alakjait megilleti. Moldován Gergely nemes emlékének sokszoros tevékenysége és kedves egyénisége a halálon túl is hosszú életet biztosítanak. — *Az erdélyi Helikon 100.000 lejes pályázata magyar irodalomtörténet megírására*. A mű terjedelme 25—30 ív lehet. 1931 május 31-ig benyújtandó a tervezet s a következő 3 fejezet: Bevezetés; br. Eötvös J.; Ady E. A pályázat titkos. (A cikk a további feltevéteket is közli.)

Protestáns Szemle. — 1930. évf., 7. sz. Zsigmond Ferenc: *Debrecen, a Jókai szemével nézve*. (Közművelődési estélyen tartott előadás.) Debrecen-nel kapcsolatban főképp a kollégium már letűnt virágkora és a Hortobágy foglalkoztatta Jókai képezetét. — 8. sz. Kristóf György: *Bethlen Gábor alakja az egykorú német népköltészet tükrében*. A Leffer Bélától már előzőleg (v. ö. Századok, 1911. évf.) felkutatott 34, s a szerző gyűjtéséből származó 27 Bethlen-vonatkozású költemény ismertetése és méltatása.

Századok. — 1930. évf., 4—6. sz. Gálos Rezső: *Mikes Kelemen és Katona István*. Katona István a *Historia Critica* szerzője egy *Status Litterarum in Hungaria* c. kétkötetes munkába foglalta össze irodalmi életrajz-gyűjteményét. Kéziratát a rozsnói káptalan s részben a kalocsai érsekség könyvtára őrzi. Kiadását, úgy látszik, Horányi Elek munkái tették fölöslegessé, de valószínű, hogy ennek adatait dolgozta bele a *Historia Critica* irodalomtörténeti függelékeibe. Ezeket az irodalmi jegyzeteket eddig nem sok figyelemre méltatták. Pedig Mikes Kelemenről is Katona ír elsőül. Nagy történeti munkájában éppen az 1717. évhez ért, amikor Kultsár Mikeskiadása kezébe került — rögtön ennek megjelenése után. Csak azt vette át, ami a hazai eseményekkel összefüggő. Ezeket bő szemelvényekben magyarul idézi. Mikes csevegéseire nem vetett ügyet, de azokat is szemmellátható gyönyörűséggel olvasta. Munkája által Mikes történeti adatai nyomban megjelenésükkor bejutottak a magyar történetírásba.

Új Idők. — 1930 évf., 46. sz. Sebestyén Károly: „*A vígjáték atyja*“. Megemlékezés Kisfaludy Károlyról, halála százéves fordulóján. (A cikk közli a költő győri szobrának képét is.) Kisfaludy K. nem a magyar vígjáték atyja, hanem a magyar romantikáé, a modern magyar irodalomé, a politikai és szellemi élet sorsdöntővé lett harmóniájának atyja, Kazinczy után a legnagyobb hatású mester, példakép és agítátor. — 47. sz. Farkas Imre: *Enek Szabolcska Mihályról*. A jeles költő halála alkalmából írt költemény.

Ungarische Jahrbücher. — 1930. évf., 3. sz. Julius v. Farkas: *Graf Johann Mailáth und Joseph Freiherr von Lassberg*. A berlini Magyar Intézet 1929-ben egy árverésen megvásárolta Mailáth János grófnak az 1820—38. évben Lassberg József bárótól német nyelven írt 13 levelét.

A levelek egy 1405-ből származó magyarországi németnyelvű, vallásos tartalmú kódexre vonatkoznak s a magyar-német szellemi kapcsolatok szempontjából érdekesek. (A cikk a levelek szövegét is közli). — E. Lewy: *Bernard Munkácsi zum 70. Geburtstagstage*. Szíveshangú megemlékezés a 70. születésnapját ünneplő Munkácsi Bernátról. — Géza Szarka: *Petőfi und die deutsche politische Dichtung*. Az egykorú irodalmi adatok arra engednek következtetni, hogy a francia forradalmi eszmék — némileg módosulva — német költők közvetítésével hatottak Petőfi költészetére.

Vasárnap. (Arad.) — 1930. évf., 14. sz. K. J.: *Magyar Bálint költésze*. Magyar Bálint költeményei nagy részét a papi hivatás inspirálta. Gyakran szerepel mondanivalója középpontjában a lét és nemlét kérdése az élet és halál misztériumaival együtt. De ha távoli és súlyos gondolatokkal foglalkozik is, soha egy pesszimista hangja nincs; ellenkezőleg, egész költészte a mindent Isten kezébe letevő hívő lélek optimizmusa. Nyelve költői, de nem keresett; szókincese gazdag, de kerüli a modernnek exotikus kitételeit. Egyéniségéiro jellemző, hogy benne nem más az ember, a pap és a költő; a három tökéletes harmóniája teszi ki Magyar Bálintot.

II. Hírlapok.

Budapesti Hírlap. — 1930. évf., 245. sz. Kozma Andor: *Beöthy Zolt sirjánál*. A jeles író síremlékének ünnepélyes felavatása alkalmából (1930 okt. 26) fölolvastott költemény. — Baja Mihály: *Csokonai hatyudala Lillához*. Költemény. — 262. sz. *A hazajáró vers legendája*. A cikk egy Jókairól szóló verset közöl, amely állítólag a megszállott területen keletkezett. Érdekes sajátossága, hogy szövege a nagy mesemondó regényeinek címeiből van egybeszerkesztve.

Debreceni Független Újság. — 1930. évf., ápr. 20. K. P.: *Régi írás egy régi könyvben*. Cikk arról, hogy Virág Benedek annak idején megajándékozta Szalay Lászlót a Kazinczytól és Szemerétől származó „Hat szonett” kiadásával. Ez 1826 táján történhetett. A facsimilében közölt dedikáció utáni bejegyzésből kitűnik, hogy Szalay e kis nyomtatványt 1829-ben Farkas István nevű barátjának ajándékozta.

Magyar Hírlap. — 1930. VI. 22. Kiss Arnold: *Kiss József sírkövetésére*. Tárcaszerű alkalmi cikk a Kiss József házasságkötésére vonatkozó anyakönyvi kivonat közlésével.

Magyarság. — 1930. évf., 197. sz. Katona Jenő: *Egy óra Szabolcska Mihálynál*. A költő visszaemlékezéseinek közlése egy látogatással kapcsolatos beszélgetés alapján. — 214. sz. Komáromi János: *Valamit — sajátmagamról*. Önéletrajzi s egyben tájékoztató a szerző 25 éves jubileuma alkalmából műveiből sajtó alá rendezett 12 kötetes, gyűjteményes kiadásáról. A cikkből kitűnik, hogy Komáromi harmadik gimnázista korában egy kéténekes époszt szerzett az ősmagyarokról. Legelső munkája, a „Mit búsulsz, kenyeres?“, már negyedik kiadása előtt áll. Több művét idegen nyelvre is lefordították. „A régi ház az országútnál” valóságos önéletrajz. Készülő könyvének, az Ordasoknak tárgya a Wesselényi-féle összeszküvés utáni borzalmas húsz év. — 220. sz. *Komáromi János ünneplése*. Idézetek a jubiláló íróat üdvözlő levelek-

ből. — Balla Boris: *Tamási Aron*. Vázlatos kép a címben írt erdélyi novellista küzdelmes pályájáról. — Rákosi Szidi: *Egy művészelet emlékeiről*. Személyes vonatkozású, irodalmi és művészettörténeti följegyzések a XIX. század utolsó negyedéből. — 244. sz. Aradi Zsolt: *Mécs Lászlónál*. (Arcképpel.) Egy interjúszerű beszélgetés leírása. — Krudy Gyula: *A nemzet rózsafái*. Novellisztikus megemlékezés Zempléni Arpádnéről, a „turáni dalok királynőjéről”. — Vitéz Békey Béláné: *Visegrádi emlékek*. Adomaszerű apróságok Görgey Artúrról, Gyulai Pálról és Csiky Gergelyről. — 250. sz. *Meghalt Szabolcska Mihály*. Hosszabb nap-hír arról, hogy Szabolcska Mihály 1930 okt. 31-én Temesváron elhunyt s ez alkalomból Bpest-főváros a Kerepesi úti temetőben jelölt ki díszsírhelyet a költőnek. — 273. sz. Pataki József: *A Kisfaludy-kiállítás*. A budapesti Nemzeti Színház Kisfaludy Károly-ereklényének ismertetése. — 274. sz. *Rákosi Jenő szobrának leleplezése*. Hosszabb napihírszerű tudósítás arról, hogy 1930 nov. 30 án Bpsten leleplezték a lord Rothermere költségen készült Rákosi-szobrot. — Szalay László: *Sándor*. Novellaszerű tárcá Petőfi Sándor atyjáról.

Nemzeti Ujság. — 1930. szept. 13. Emléktáblát állítottak Virág Benedek szülőfalujában. A zalamegyei Dióskál községben Virág Benedek szülőházának falára emléktáblát helyeztek el a költő zalamegyei tisztelői.

Pesti Hírlap. — 1930. évf., 220. sz. Schöpflin Aladár: *Földi Mihály regényei*. Földi a gondolat írói közé tartozik: keresi az élet jelenségei mögött elbujt titkos összefüggéseket, a külső dolgok belső magyarázatát. Az elbeszélő művészet folytonos fejlődésben van Földinél; újabb regényeiben, A csábító-ban, az Övék az élet-ben, a Kezdődik újra minden-ben már teljes készségben mutatkozik. — 255. sz. Radó Richárd: *Erdekes tudósítás Kisfaludy Károly haláláról és temetéséről 1830-ban*. Adatközlés az egykorú lapok nyomán. — 273. sz. *Hol született Szabolcska Mihály?* Jámbor Lajos keeskeméti ny. igazgató-tanító közlése arról, hogy Szabolcska Mihály nem Okécskén, hanem Tizsakúrtön született. Okécskén csak iskolába járt. — Mezei Ernő: *Rákosi Jenő szobor-apotheosisa*. Lord Rothermere, a legelterjedtebb angol hírlapok tulajdonosa vállalta a Rákosi-szobor anyagi költségeinek teljes fedezését. Ez a szobor az eszményi hevülettől izzó és a változó élet mozgalmaitól lüktető hírlapírói hivatás szobra.

Pesti Hírlap Vasárnapja. — 1930. évf., 48. sz. Tamás Ernő: *Kisfaludy Károly igazi arca*. Bár német hatáson indult el, új csapáson haladt, a romantika vele vonul be irodalmunkba magyar szellemben, magyaros nyelven és Stibor vajda jobbjágyában az új idők gondolata mozdul... Száz év távlatából így tekint felénk K. K. igazi arca.

Pesti Napló. — 1930. évf., 226. sz. Krudy Gyula: *Nők kincse vagy egy 106 esztendő fiatalember nagyvilági kalandjai*. Novellisztikus történet br. Podmaniczky Frigyesről. — 261. sz. Kárpáti Aurél: *Kisfaludy Károly két arca*. Kisfaludy K. egész életében a vidám és szomorú sors kettőssége figyelhető meg. Ennek megnyilatkozása vígjátékai és tragédiái. Maradandóbb értéket alkotva csupán a vígjátékíró fejezte ki magát, míg a tragédia-írórt valami bénító gátlás hátráltatta. Szomorújátékai — bár korukra jelentős hatást gyakoroltak — száz év alatt „befakultak, belemerevedtek az irodalomtörténetbe“.

FIGYELŐ.

Elhúnytak.

BÖLÖNY JÓZSEF (nagybölöni) földbirtokos, szül. Nagyváradon 1850-ben, megh. Szilaspusztán (Bihar vm.) 1930 nov. 1887—92. és 1897—1902. a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa volt. Több ízben volt országgyűlési képviselő. Népdalai közül közismert a *Hét csillagból van a Göncöl szekere* kezdetű. Verskötete: *Vadvirágok*. Bp., 1897.

BRANIZNA KAROLY volt vidéki hírlapíró, megh. Budapesten, 1930 okt. 25-én. 48. évében.

FERENCZY SANDOR, a Reviziós Liga h. elnöke, Temes vármegye utolsó alispánja, megh. Budapesten 1930 nov. 14-én. — Visszaemlékezéseit a *Magyar-ság* közölte.

KÁRPATI—KLIMICS GYULA hírlapíró, szül. Brassóban, megh. u. o. 1930 nov. Előbb Pozsonyban volt hírlapíró, majd a Brassói Lapok munkatársa lett. Regényeket is írt.

KÖRÖSI HENRIK min. tanácsos, szül. Nagykőrösön 1859-ben, megh. Budapesten 1930 aug. 27-én. — 1885 óta írt novellákat, irodalmi, nyelvészeti, tanügyi és publicisztikai cikkeket különböző lapokba. Haláláig szerkesztette a Néptanítók Lapját. Irodalomtörténeti munkája: *A magyar népmesék anyagáról*. Bp., 1889. — Ifjúsági munkái: *Petike*. (Rosegger után.) U. o., 1902. — *Bözsike*. (Spyri után.) U. o., 1905.

OSVALD KALMAN apácaszakállosi ref. lelkész, műfordító, megh. 1930 szeptemberében, 59 éves korában.

PALÓCZ LÁSZLÓ hírlapíró, szül. Egerben 1859 máj. 7-én, megh. Budapesten 1930 októberében. Az 1880-as években Szegedre került s 1892-ben a Szegedi Napló belmunkatársa, 1895 szept. 1. a Szegedi Híradó szerkesztője lett.

POLLAK ILLÉS ügyvéd, szül. Szombathelyen 1852 dec. 13., megh. Budapesten 1930 szept. 20. — Mint bécsi joghallgató német folyóiratokba írt novellákat, majd hazatérve, előbb a P. Lloyd, a N. Pester Journal és Bpester Journal vezér- és tárcacikkírója lett. Utóbb a magyar irodalom munkása lett s A Hét, Egyenlőség, Nemzet, M. Hírlap, P. Hírlap és Világ hasábjain fejtett ki publicisztikai tevékenységet, részben saját neve, részben Homo álnév és P. betűjegy alatt.

ROBITSEK FERENC (ugornyai) dr. theol., prelátus-kanonok, szül. Pesten 1859 máj. 24., megh. Esztergomban 1930 nov. 11-én. Egyházi beszédei a Jó Pásztorban (1884/85), publicisztikai dolgozatai a M. Allamban (1883/91) és a M. Koronában jelentek meg.

SCHMIDT MIKLÓS hírlapíró, megh. Budapesten 1930 szeptember havában, 66 éves korában. Német verseket írt s németre fordított magyar költőket.

SZABOLCSKA MIHALY ny. ref. lelkész, akadémiai könyvtárnok, a M. T. Akadémia tiszt., a Kisfaludy Társ. r. tagja, a Korvin-koszorú tulajdonosa, szül. Ókékcskén 1862-ben, megh. Temesvárt 1930 október 30-án. —

A teológiát Debrecenben, Genfben és Párizsban elvégezvén, 1892—1899. Felfaluban, 1899—1928. Temesvárt volt ref. lelkész. 1928-ban kinevezték a M. T. Akadémiához I. o. könyvtárnokká. Első versei 1890-ben jelentek meg a Fővárosi Lapokban. Temesvári lelkész korában szerkesztette az ottani Arany János-társaság évkönyveit s 1916-ban kiadott egy *Háborús versek könyve* c. antológiát. — Szépirodalmi munkái: *Időtöltésül*. Debrecen, 1890. — *Költemények*. U. o., 1891. — *Hangulatok*. Bp., 1894. — *A mai napról*. Szászrégen, 1894. — *Újabb versek*. Bp., 1898. — *Szabad órák*. U. o., 1901. — *Ahítat, szeretet*. U. o., 1902. — *Csendes dalok*. U. o., 1904. — *A magam ösvényén*. U. o., 1908. — *Dalok hazulról és egyéb versek*. U. o., 1911. — *Szírem szerint*. U. o., 1916. — *Válogatott versek*. U. o., 1918. (2. kiad. Válogatott versek könyve. 1921. 3. kiad. Összes költeményeiből. 1928.) — *Eszmények — álmok*. U. o., 1921. — *Isten közelében*. U. o., 1928. — *Őseim nyomán*. U. o., 1928. — *Bözsike meg a Bodri*. Képes mesekönyv. Temesvár, é. n.

SZEMERE GYÖRGY (szemerei) regény- és drámaíró, a Kisfaludy Társ. r. tagja, szül. Szabolcsen 1863 okt. 30., megh. Budapesten 1930 szept. 6-án. — Elbeszélései és regényei 1902 óta jelentek meg főleg a Bpi Hírlapban és a Vasárnapi Ujságban. A Nemzeti Színházban és a Magyar Színházban bemutatott színművei: Egyéniség (1903); Erősek és gyengék (1905); A siralomházban (1906); Ó (1914); A vizionlátás (1922). — Kötetei: *A Dobay-ház*. Regény. Bp., 1901. — *A halász regénye*. U. o., 1902. — *Magyar virtus*. (Elbeszélések.) U. o., 1902. — *A madarasi király*. (Regény.) U. o., 1904. — *Az al-spán úr*. Regény. U. o., 1906. — *Ami mindennél erősebb*. Regény. U. o., 1906. — *Dr. Mefisztofelesz*. Elbeszélés. U. o., 1906. — *A Forray-család*. Regény. U. o., 1907. — *Magyarország Amerikában*. Humoros regény. U. o., 1907. — *Ugor Agnes*. Regény. U. o., 1909. — *Két fiú története*. Ifj. elbeszélés. U. o., 1910. — *Komédiák*. Regény. U. o., 1910. — *A Kont-estet*. Fantasztikus regény. U. o., 1911. — *A siralomházban*. Színmű. U. o., 1912. — *A hazátlanok*. Regény. U. o., 1912. — *A két jómadár*. Elb. U. o., 1913. — *Igaz történetek*. U. o., 1914. — *Romhányi Húgó*. Ifj. elb. U. o., 1914. — *Apró regények és esetek*. U. o., 1915. — *Két világ*. Regény. U. o., 1917. — *A drága forint*. U. o., 1917. — *A Bikkfalvy-kúria*. Regény. U. o., 1918. — *Ritkaságok*. (Elb.) U. o., 1918. — *Egy falusi kisasszony története*. Regény. U. o., 1921. — *A kótaji csodakorács*. U. o., 1921. — *Ronthó Böszörmény*. Regény. U. o., 1921. — *Mimi Comtesse és egyéb történetek*. U. o., é. n.

THAN GYULA hírlapíró, szül. Debrecenben 1867 ben, megh. u. o. 1930 szept. 6-án. A Debreceni Ujság szerkesztője volt. Színdarabokat is írt. Regénykötete: *Bátóriék Ibolykája*. Debrecen, 1900.

VASS ERZSÉBET ref. hitoktató, hírlapíró, megh. Budapesten, 1930 szept. 13 án, 29 éves korában. A Magyarságba dolgozott.

VASS JÓZSEF dr. kalocsai nagyprépost, m. kir. népjóléti miniszter, szül. Sárvárt (Vas m.) 1877 ápr. 25., megh. Budapesten 1930 szept. 8. Mint székesfehérvári teológiai tanár szerkesztette a Fejérmegyei Új Lapot. 1911-ben a budapesti Szent Imre-kollégium igazgatója, 1919-ben budapesti egyetemi tanár, 1920-ban nemzetgyűlési képviselő, majd közéleti és még ez év decemberében vallás- és közoktatásügyi miniszter lett. 1922 közepén a népjóléti minisztérium élére került s több ízben volt miniszterelnökhelyettes.

Szépirodalmi jellegű munkái: *Magyarok vigasztalása*. Bp., 1916. — *Szent Agoston vallomásai*. Fordítás. U. o., 1917. (2. kiad. 1925.)

WEIGL GÉZA dr. phil., leánygimn. tanár, hírlapíró, megh. Budapesten 1930 szept. 6 án, 50 éves korában. A Világ, Esti Kurir, majd a Budapesti Hírlap munkatársa volt. G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

- Böszörmény Zoltán: Vérem és oltárom. Bp. 128 l.
 Hegedüs József: Hazámért és nemzetemért. Bp. 1930. 100 l.
 Mécs László: Az ember és az árnyéka. Kassa. 1930. 150 l.
 Tamási György: Áhitat. Bp. 1930. 44 l.

Elbeszélő kötetek.

- Berkes Imre: Sárfészek. Bp. 322 l. Athenaeum.
 Gróf Bethlen Margit: Impressziók. Bp. 176 l. Athenaeum.
 Blaskó Mária: Építsünk együtt. Bp. 192 l. Szt. István-T.
 Bibó Lajos: Kétlelkű szerelem. Bp. 272 l. Athenaeum.
 S. Bokor Malvin: Az utolsó Árpád. Bp. 224 l. Szt. István-T.
 P. Gulácsy Irén: Pax vobis. Három kötet. Bp. 1931. 924 l. Singer és W.
 B. Hajós Terézia: Szívek muzsikája. Bp. 122 l.
 Heltai Jenő: Életke. Bp. 192 l. Athenaeum.
 Kriston Endre: Patkó Pista. Második kiad. Bp. 60 l. Szt. István-T.
 Lintnerné Fittler Vilma: Jézuska pajtásai. Bp. 40 l. Szt. István-T.
 Lőrinczy György: Tatárok a Szárazvölgyön. Bp. 1930. 176 l.
 Molter Károly: Metania R.-T. Bp. 302 l. Athenaeum.
 Móricz Zsigmond: Esőleső társaság. Bp. 242 l. Athenaeum.
 Orbók Attila: A veres mesgye. Bp. 240 l. Stádium.
 Pongrácz Irén grófnő: Klárika hercegnő kalandjai. Bp. 74 l. Szt. István-T.
 Radványi Kálmán: Cserkészúton Spanyalföldön. Bp. 206 l. Révai.
 Rózsa Ignác: Áron öt könyve. Egy szegény zsidó regénye. V. A honkeresés könyve. Bp. 312 l.
 Simon Lajos: Két kis piros csizma és egyéb elbeszélések. Bp. 1930. 100 l. Athenaeum.
 Simonfay Margit: Villa Marina. Bp. 1931. 264 l. Singer és Wolfner.
 Szántó György: Mata-hari. Bp. 124 l. Athenaeum.
 Tabéry Géza: Vértorony. Két kötet. Bp. 404 l. Athenaeum.
 Temesi Győző: Győzni. Bp. 1929. 150 l. Franklin.

Tudományos munkák.

- A középiskolai tárgyak egymásra vonatkoztatása a gyakorlatban. Értekezés. Írták a budapesti evangélikus leánykollégium szaktanárai. Szerk.: Bölüm Dezső igazgató. Bp. 1930. 92 l.
 A M. T. Akadémia Elhunyt Tagjai Fölött Tartott Emlékbeszédek. — Császár Elemér: Ferenczi Zoltán r. tag emlékezete. 40 l. 16. sz. — Illosvay Lajos: Wartha Vince r. tag emlékezete. 40 l. 17. sz. — Darkó

- Jenő: Bary Bagnell János k. tag emlékezete. 36 l. 18. sz. — Zimányi Károly: Franzenau Agoston l. tag emlékezete. 18 l. 19. sz. — Bp. 1930. M. T. Akadémia.
- II. Apafi Mihály erdélyi fejedelem magános könyörgései. A nagyenyedi ref. Bethlen-kollégium könyvtárában levő kéziratos eredetiből közli s bevezetést írt hozzá: Kristóf György. Kolozsvár. 1930. 28 l.
- Bálint Nagy István: Hogyan keletkezett Balatonfüred. Bp. 1930. 8 l. Különlenyomat.
- Bálint Nagy István: Purkircher György pozsonyi orvos élete. Bp. 1930. 20 l. Különlenyomat.
- Bálint Nagy István: Sámboky János orvosi működéséről. Bp. 1929. 28 l. Különlenyomat.
- Beöthy Zsolt: A magyar irodalom kis-tükre. Hetedik kiadás. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel s könyvészeti függelékkel ellátta Kéky Lajos Bp. 256 l. Athenaeum.
- Berzenczey Margit: Wildgans-tanulmányok. Bp. 1930. 140 l.
- Bognár Cecil: Gyermekepszichológia és pedagógia. Bp. 1930. 58 l. Különlenyomat.
- Brachfeld Olivér: Magyar vonatkozások a régi katalán irodalomban és a katalán népballadában. Bp. 1930. 100 l.
- Brisits Frirgyes: A XVII. század magyar irodalma. Debrecen. 12 l. Különlenyomat a Debreceni Szemléből.
- Czeizel János: Kazinczy Ferenc epigrammái. Szeged. 1930. 20 l. Különlenyomat.
- Csefkó Gyula: Szállóigék, szólásmódok. Tanulmányok szóláskészletünk köréből. Bp. 1930. 178 l. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 28. sz.
- Csefkó József: Vörösmarty fantasztikus művei. Rákospalota. 1930. 134 l.
- Erdődi József: A költői nyelv egynémely vonása. Szeged. 1930. 16 l. Különlenyomat.
- Évkönyv. Kiadja az Izr. Magyar Irodalmi Társulat. Szerk.: Szemere Samu. Bp. 1930. 388 l.
- Farkas Gyula: A magyar romantika. Fejezet a magyar irodalmi fejlődés történetéből. Bp. 1930. 336 l. M. T. Akadémia.
- Farkas László: Vedres István élete és közgazdasági jelentősége. Bp. 1930. 16 l. Különlenyomat.
- Fürst Aladár: Németország zsidó középiskolái. Bp. 1930. 40 l. Különlenyomat.
- Gabányi János: A magyar nemzet története. Bp. 1930. 448 l.
- Gálos Rezső: Pannonhalmi énekeskönyv. Győr, 1930. 52 l. A Győri Szemle Könyvtára. 5. sz.
- Gombocz Zoltán egyetemi nyilv. r. tanár előadásai. Magyar szókészlet. I. rész. Honfoglaláselőtti bolgár-török jövevényszavaink. Bp. 1930. 74 l. Árpád Bajtársi Egyesület.
- Hankiss János. Jules Verne. A tudomány a szépirodalomban. Bp. 1930. 132 l. Franklin.
- Horváth Endre: Kosztisz Palamász, az újjörög költő. Debrecen. 1930. 10. Különlenyomat.

- Szent-Iványi Béla: Szilágyi Sándor szerepe az irodalmi életben. Hatvan. 1930. 76 l.
- Valentényi Gáspár: Tanárképzés és a történelemtanítás iskolafajunkban. Miskolc. 1930. 12 l. Különlenyomat.
- Zsirai Miklós: Jugria. Finn-ugor népnevek. Bp. 1930. 122 l. Különlenyomat.

Szinnűvek.

- Erdélyi Gyula: Az utolsó szó. Egy felvonásban. Bp. 1930. Egyetemi Nyomda.
- Zilahy Lajos: Leona. Színmű három felvonásban. Bp. 86 l. Athenaeum.

Fordítások.

- Arthur Rimbaud: Versek. Ford.: Kardos László. Debrecen. 1930. 48 l.
- Johan Bojer: A nagy éhség. Ford.: Hajdu Henrik. Bp. 270 l. Athenaeum-Könyvtár.
- Paul Bourget: A lelkiismeret. Ford.: Dánielné Lengyel Laura. Bp. 336 l. Athenaeum-Könyvtár.
- Jack London: A vén halász meséi. Ford.: Vécsey Leó, Bp. 170 l. Athenaeum.
- Andreas Haukland: Két nemzedék. Ford.: Hajdú Henrik. Bp. 236 l. Athenaeum.
- Franklin W. Dixon: Az óceánrepülő. Ford.: Ragványi Kálmán. Bp. 182 l. Révai.
- H. Rider Haggard: A két D'Arcy. Ford.: Früchtl Ede. Bp. 416 l. Szt. István-T.
- R. Hichens: Allah kertje. Ford.: Evva Margit. Két kötet. Bp. 490 l. Szt. István-T.
- Marion Crawford: Don Orsino. Ford.: Pogány Kázmér. Bp. 434 l. Szt. István-T.
- Orczy Emma: Sir Percy visszaüt. Ford.: Pogány Kázmér. Bp. 300 l. Szt. István-T.

Egyéb könyvek.

- Daloskönyv. A fiúiskolák I—II. osztálya számára. Szerk.: Németh Döme és Sölymoss Vendel. Bp. 1930. 76 l.
- Glatz Károly: Az esztétikai nevelés és az ipari oktatás a pályaválasztás problémájában. Bp. 1930. 28 l.
- Hangay Sándor: Kék könyve. Hetedik kötet. Bp. 1930. A szerző kiadása.
- Homonnai Imre: A francia rendhagyó igék lexikona teljes ragozással. Bp. 1930. 160 l. A szerző kiadása.
- Koczogh András: A Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület Története. Bp. 1929. 52 l.
- Kolozs Gyula: Aforismák. Bp. 68 l. Légrády.
- Murgács Kálmán negyedik nótáskönyve. Bp. 1930. 24 l.
- Muzsnai László: Az egyetlen bálványimádó állat és világa. Mezőtúr. 230 l.
- Nárai Szabó Gyula: Nyílt levél Orosz Ivánhoz az Elveszett líra ügyében. Szarvas. 1930. 12 l.
- Orel Géza: A műhelyi nevelés. Takarékoság. Bp. 1930. 50 l.
- Párkányi Norbert: Leányközépiskolai problémák. Bp. 1930. 14 l. Különlenyomat.

Soproni Katholikus Kőri Almanach 1931. Sopron. 1930. 134 l.
 Szavalókönyv. Szerk.: Koczogh András. Bp. 1930. 106 l. Ifjúsági Vezetők
 Könyvtára. 1. sz.
 Szegzárdy József: Teendőkink a modern nyelvek tanítása terén. Szeged.
 1930. 8. l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1930 október 11-én tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Négyesy László. — Tárgy: Szentgyörgyi László: Kisfaludy Károly. — Kerecsényi Dezső: Katona József.

Inhalt der selbständigen Artikel. (Jahrgang 1930. Heft 7—8.)
 Georg Kristóf: Zehn Jahre aus dem literarischen Leben des Siebenbürger Ungartums. Eine Würdigung der neueren Siebenbürger Lyriker, besonders der Dichtungen von Michael Szaboleska. Alexander Reményik, Ludwig Áprily, Maria Berde, Johann Bartalis, Stefan Szombati-Szabó, Ladislaus Tompa und Karl Pakocs, Ausser diesen Genannten betätigten sich noch so manche als Lyriker, die aber zumeist jenem Ballast angehören, der sich jeder Literatur zu allen Zeiten anheftet. Von den einzelnen Zweigen der Literatur ist aber doch das Drama in Siebenbürgen am schwächsten vertreten. In erster Reihe wären noch die dramatischen Productionen der Maria Berde, Irene Gulácsy, von Dominik Gyallay, Karl Nikodemusz, Samuel Sebesi, Géza Tabéry und Béla Jánocssy zu erwähnen. Um die Rettung der von einer Krise heimgesuchten ungarischen Bühne in Siebenbürgen erwarb sich der Theaterdirektor Eugen Janovics grosse Verdienste. Die ungarisch-rumänischen literarischen Beziehungen gestalten sich immer enger. Verschiedene Anthologien und Übersetzungen in Zeitschriften und in der Tagespresse vermitteln die gegenseitige Kenntniss. Von grossem Nutzen diesbezüglich ist Árpád Bitays ungarisch geschriebenes Buch: Zusammenfassende Übersicht der rumänischen Literaturgeschichte. Gyulafehérvár, 1922. — In den kleineren Mittheilungen befasst sich Attila Szabó mit einem ungarischen Gedicht aus dem XVII. Jahrhundert, Koloman Timár mit Schuldramen des XVI. und XVII. Jahrhunderts; Wilhelm Tolnai steuert Beiträge zu Kossuths und Jókais Wirksamkeit zu. — Es folgen kürzere und längere Besprechungen von Neuerscheinungen auf dem Gebiete der ungarischen Literatur und Literaturgeschichte. Alle Artikel der Zeitungen und Zeitschriften, die mit der ungarischen Literatur in Verbindung stehen, werden registriert. Im Beobachter sind die biographischen Daten jüngst verstorbener Schriftsteller zu lesen, sowie ein Verzeichniss der Neuerscheinungen.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest I, Attila-utca 1.
 Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1930. (F.: Czakó Elemér dr.)

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Josephus Oberle.

Ungarische Gessellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy, Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.
Fasciculus XIX. 1930.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1930. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.
Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften, XIX. Jahrgang. 1930.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1930 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékoztatást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I, Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszegehy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I, Attila-utca 1.).